

danMARC2 eller MARC21

Det fremtidige danske fælles format?

Udarbejdet af
Projektgruppen vedrørende sammenligning af danMARC2 og MARC21
for Biblioteksstyrelsen

2003

Forord

Biblioteksstyrelsen nedsatte i februar 2003 en projektgruppe med den opgave at belyse konsekvenser af et eventuelt skift i katalogiseringsformatet fra danMARC2 til MARC21. Baggrunden for nedsættelse af arbejdsgruppen var, at der fra nogle forskningsbibliotekers side var yttret ønske om et formatskifte.

Hermed foreligger resultatet af projektgruppens arbejde:

*danMARC2 eller MARC21 - Det fremtidige danske fælles format?
Udarbejdet af Projektgruppen vedrørende sammenligning af danMARC2 og MARC21
for Biblioteksstyrelsen*

Biblioteksstyrelsen har i også bedt Dansk BiblioteksCenter om en vurdering af følgerne af at foretage en overgang fra danMARC2 og MARC21.

Sagt i få ord beskriver rapporten en lang række ulemper og nogle få fordele. Vigtig er den konstatering at grundkatalogisering vil være dyrere i MARC21 end i danMARC2, hvilket underbygges af DBC's vurdering. Endvidere ville en overgang til MARC21 fordre en ændring af *Lov om biblioteksafgift*, da MARC21 ikke understøtter sondring mellem primære og sekundære forfattere.

Forskningsbibliotekarernes Chefkollegium nedsatte i december 2002 et udvalg om overgang til MARC21. Udvalgets indstilling var en overgang til MARC21. FC besluttede dog efterfølgende at der ikke på nuværende tidspunkt er grundlag for at tage initiativer til at arbejde for et skifte til MARC21.

BS har besluttet ikke at foretage et udvidet udredningsarbejde for nærværende, da det nuværende grundlag ikke giver anledning til at tro at en overgang til MARC21 vil være en fordel for dansk biblioteksvæsen. Derfor offentliggøres rapporten på Biblioteksstyrelsen hjemmeside sammen med DBC's foreløbige kommentar, men rapporten sendes ikke til nogen formel høring.

Det skal samtidig understreges at Biblioteksstyrelsen i sit vedligeholdelsesarbejde af danMARC2 orienteret sig mod MARC21 og at vi vil forsøge at lette konverteringsproblemer mellem de to formater.

Den nedsatte projektgruppe har lavet et meget grundigt stykke arbejde, hvorfor jeg gerne vil takke de involverede - Anita Sørensen, Henning Midtgaard Hanssen, Kirsten Strunck, Paul B. Jensen, Erik Bertelsen og Claus Just – for en solid indsats.

Jens Thorhauge

*Nærmere oplysninger hos
Leif Andresen lea@bs.dk*

Projektgruppens kommissorium

Formål

At udarbejde beslutningsgrundlag for en anbefaling af, om det er ønskeligt i det danske biblioteksvæsen at fastholde et nationalt format - danMARC2 - eller overgå til et internationalt format - MARC21.

Opgave

At udarbejde en redegørelse til Biblioteksstyrelsen med en analyse og vurdering af de to formater danMARC2 og MARC21 i relation til forholdene i det danske biblioteksvæsen. I redegørelsen behandles med formaterne som indfaldsvinkel en eventuel overgang til MARC21 for hele eller dele af det danske biblioteksvæsen. I vurderingen skal lægges vægt på funktionalitet, brugerbehov og ressourceforbrug.

Analysen indeholder bl.a.

- Vurdering af funktionalitet ved brug af henholdsvis danMARC2 og MARC21. Der lægges vægt på vurderingen af konsekvenserne for brugere af bibliografiske databaser og OPAC's (kataloger)
- Felt for felt-gennemgang af danMARC2-MARC21 (konsulent-opgave)
- Vurdering af udvekslingsmuligheder bibliotekssystemerne imellem i tilfælde af, at kun nogle biblioteker skifter til MARC21

Vurdering af konsekvenserne for produktionen af de nationalbibliografiske poster og for indholdet af nationalbibliografiaftalen.

Tidsplanen for projektgruppens arbejde var februar-juni 2003. Arbejdet med felt for felt-gennemgangen viste sig at være betydeligt mere omfattende end forventet. Projektgruppen har derfor først afleveret deres redegørelse september 2003.

Som grundlag for projektgruppens arbejde har Henning Midtgaard Hanssen udarbejdet en felt for felt-gennemgang af danMARC2 overfor MARC21. Denne feltgennemgang er vedlagt denne redegørelse som bilag 1.

Projektgruppen har holdt 8 møder.

Projektgruppens medlemmer har været:

Anita Sørensen, Katalogdataudvalget
Kirsten Strunck, Danmarks Biblioteksskole
Paul B. Jensen, Dansk BiblioteksCenter
Erik Bertelsen, Statsbiblioteket
Claus Just, Hjørring Bibliotek

Charlotte C. Pedersen, Biblioteksstyrelsen (sekretær til 1.8.2003)
Leif Andresen, Biblioteksstyrelsen (sekretær efter 1.8.2003)

Henning Midtgaard Hanssen, Statsbiblioteket, (Ekstern konsulent)

Indholdsfortegnelse

<u>Forord</u>	2
<u>Indholdsfortegnelse</u>	5
<u>Indledning</u>	7
Resume af redegørelsen	8
<u>Kapitel 1</u>	14
<u>Overordnede betragtninger over bibliografiske posters format, funktionalitet og katalogiseringsregler</u>	14
1.1 <u>Indholdsformat og rammeformat</u>	15
1.1.1 <u>Hvad er forskellen på ramme- og indholdsformat</u>	15
1.1.2 <u>Hvad er et rammeformat</u>	15
1.1.3 <u>Hvad er et indholdsformat</u>	15
1.1.4 <u>Andre formater</u>	15
1.2 <u>Bibliografiske posters funktionalitet</u>	16
1.2.1 <u>Paris-principperne</u>	16
1.2.2 <u>Functional requirements for Bibliographic records (FRBR)</u>	17
1.2.3 <u>Forskellen mellem Paris-principperne og FRBR</u>	18
1.3 <u>Format og katalogiseringsregler</u>	19
1.3.1 <u>De danske MARC-formater:</u>	19
1.3.2 <u>danMARC-formatet 1979</u>	19
1.3.3 <u>danMARC2 formatet 1995</u>	20
1.3.4 <u>Katalogiseringsregler og Bibliografisk Standard for Danske Biblioteker 1998</u>	20
1.4 <u>AACR2 og Katalogiseringsregler og Bibliografisk Standard for Danske Biblioteker</u>	21
1.4.1 <u>Hoved -og biordningselementer</u>	21
1.4.2 <u>Forskellige vedtagne navneformer</u>	21
1.4.3 <u>Flerbindsværker</u>	22
1.5 <u>Afsluttende bemærkninger til kapitel 1</u>	22
<u>Kapitel 2</u>	24
<u>danMARC2 over for MARC21</u>	24
2.1 <u>Indledning</u>	24
2.2 <u>Forskelle mellem danMARC2 og MARC21</u>	24
2.2.1 <u>Indhold og anvendelsesområder</u>	24
2.2.2 <u>Forholdet til andre standarder</u>	26
2.2.3 <u>Tegnsæt</u>	26
2.2.4 <u>Katalogpostens struktur</u>	27
2.2.5 <u>Felter i danMARC2, der ikke findes i MARC21 – og omvendt</u>	27
2.2.6 <u>Lækningsfelter</u>	28
2.2.7 <u>Det lokale format</u>	28
2.2.8 <u>Indikatorer</u>	28
2.2.9 <u>Delfelter - generelt</u>	29
2.2.10 <u>Delfelter – specielt</u>	29
2.2.11 <u>Alfabetiseringsangivelse</u>	30
2.2.12 <u>Kodede oplysninger</u>	30
2.3 <u>Redundante data i MARC21</u>	32
2.4 <u>Musikværker</u>	34
2.5 <u>Flerbindsværker</u>	35

2.5.1 Formateringsmetoder i danMARC2	35
2.5.2 Formateringsmetoder i MARC21	37
2.6 Specielle problemer ved konvertering fra danMARC2 til MARC21	38
2.6.1 Data, der er specifikke for Den Danske Nationalbibliografi og dansk bibliotekskatalogisering	38
2.6.2 Flerbindsværker	39
2.7 Konkluderende bemærkninger til Kapitel 2	40
Kapitel 3	41
Søgning og søgeveje	41
3.1 Praksisreglerne	42
3.2 Nogle af de søgeveje, der vil være problemer med	43
3.4 Konklusion på kapitel 3	43
Kapitel 4	44
Nationalbibliografiske poster	44
Kapitel 5	45
Det fremtidige danske fælles format?	45
5.1 3 scenarier omkring danMARC2 / MARC21 som fælles dansk standard	45
5.1.1 Scenario 1: danMARC2 bevares som fælles dansk format	45
5.1.2 Scenario 2: Alle overgår til MARC21 som fælles nationalt format	47
5.1.3 Scenario 3: danMARC2 bevares som det primære danske format, medens nogle forskningsbiblioteker overgår til MARC21	49
5.2 Konklusion:	51
Bilag:	53

Indledning

Projektgruppens opgave har været at udarbejde en redegørelse til Biblioteksstyrelsen med en analyse og vurdering af de to formater danMARC2 og MARC21 i relation til forholdene i det danske biblioteksvæsen.

Der er i det danske biblioteksvæsen stor opbakning bag et ønske om, at der forsat skal være en dansk fælleskatalog omfattende både folke- og forskningsbiblioteker¹ og derfor også et nationalt valgt format og nationalt valgte katalogiseringsregler. Dette format og de nationale katalogiseringsregler vil være gældende for de nationalbibliografiske poster og for folkebibliotekerne², medens forskningsbibliotekerne er friere stillet. Forskningsbibliotekerne har ønsket at diskutere anvendelsen af et internationalt format, der dels vil gøre genbrug lettere og stille dem friere ved valg af bibliotekssystem. Hvis forskningsbibliotekerne vælger et andet format og andre katalogiseringsregler og den fælles katalog skal opretholdes, så må kravene til konverteringsmulighederne være sådan, at posterne kan indgå i fælleskatalogen uden betydende datatab.

Biblioteksstyrelsen har med denne baggrund ønsket at lave en analyse og vurdering af mulige nationale formater. Indtil videre har to formater været inde i diskussionen, nemlig danMARC2 og MARC21.

Det spørgsmål, der er til debat, er, om det er ønskeligt at fastholde et nationalt defineret format – danMARC2 – eller at overgå til et nationalt valgt internationalt format – MARC21.

Redegørelsen er opdelt i 5 kapitler.

I det første kapitel behandles nogle principielle forhold omkring bibliografiske posters formater, om funktionalitet i elektroniske kataloger og om katalogiseringsregler.

I det andet kapitel gennemgås MARC21-formatets opbygning, og centrale områder fra felt til feltundersøgelsen danMARC2-MARC21³ gennemgås og kommenteres. Der er lagt vægt på de områder, hvor der er forskelle mellem danMARC2 og MARC21 og hvor disse forskelle har betydning for de bibliografiske posters funktionalitet, for udveksling af data mellem systemer, der bruger forskellige formater og for en konvertering fra danMARC2 til MARC21.

I det tredje kapitel behandles søgemulighederne i MARC21 i relation til de anbefalede søgeveje, der er definerede i *Praksisregler for Søgeveje*.

I det fjerde kapitel ses på betydningen for Den Danske Nationalbibliografi og Nationalbibliografiaftalen ved overgang til MARC21

¹ I redegørelsen skelnes mellem folke- og forskningsbiblioteker som to hovedgrupper. Ordet folkebibliotek dækker området folke-, central- og skolebiblioteker, medens ordet forskningsbibliotek ud over forskningsbibliotekerne dækker alle andre former for biblioteker end de under folkebibliotekerne nævnte. Disse to hovedgrupper har i dag forskellige betingelser omkring formatvalg.

² Bekendtgørelse 2000-10-24 nr. 968 §4.

³ Se bilag 1

I det femte kapitel skitseres 3 scenarier for et fremtidigt fælles format, og projektgruppen konkluderer på redegørelsen.

Resume af redegørelsen

Bibliografiske posters format, funktionalitet og katalogiseringsregler

Det nugældende danske fælles format danMARC2 og de dertil hørende Katalogiseringsregler blev udviklet i enighed mellem folkebibliotekerne, forskningsbibliotekerne og Nationalbibliografien. danMARC2-formatet er et **indholdsformat**, hvor der er en tæt sammenhæng mellem format og regelsæt. Projektgruppen fokuserer på denne sammenhæng, da den er central for vurderingen af felt for felt-sammenligningen mellem de to formater og for konverteringsspørgsmålet. Valg af andet format også vil betyde valg af et andet regelsæt, dvs. andre katalogiseringsregler.

Funktionaliteten belyses gennem Paris-princippet fra 1961 og Funktionel Requirements for Bibliographic Records (FRBR) fra 1998.

I Paris-princippet opstilles en række enkle krav til katalogernes og bibliografiske posters funktionalitet, som både de Anglo-Amerikanske Katalogiseringsregler (AACR) og de danske Katalogiseringsregler med dertil hørende MARC-formater søger at implementere.

I FRBR arbejdes med en række niveauer, hvilket stiller større krav til søgemulighederne og dermed også krav til de bibliografiske poster, således at brugerne kan identificere og træffe et kvalificeret valg mellem posterne i et søgesæt.

Joint Steering Committee for Revision of Anglo-American Cataloguing Rules og Katalogdataudvalget har som erklærede mål at arbejde i overensstemmelse med FRBR. FRBR er endnu så nye, at de ikke er anvendt ved nyformulering af hverken formater eller katalogiseringsregler, men FRBR må betragtes som en faglig forbedring, der formulerer fremtidens krav til funktionalitet, hvilket kan give væsentlige - og i dag uforudsigelige - ændringer i såvel formater som katalogiseringsregler, og som måske kan betyde et brud med MARC-formatet.

I **katalogiseringsreglerne** findes reglerne for beskrivelsen af et dokument, således at relevante oplysninger kan vælges og struktureres med henblik på søgning og fremvisning. De danske Katalogiseringsregler var som udgangspunkt en bearbejdning af AACR. Revisionen i 1998 havde det formål at bringe de danske regler i harmoni med kravene til onlinekataloger. Det betyder, at de to regelsæt i dag er forskellige på væsentlige punkter. Det, der kan give problemer i forbindelse med en konvertering, er opdeling i hoved- og biordningselementer, valg af vedtagne navneformer og behandling af flerbindsværker.

Der skete i 1998 er nulstilling af indikatorerne. Overgang til MARC21 vil betyde, at der skal konverteres "tilbage" i forhold til den overgang til danMARC2 som stort set alle danske biblioteker har gennemført.

I dette afsnit forholder redegørelsen sig alene til formatet og de tilhørende katalogiseringsregler samt de muligheder, som format og katalogiseringsregler giver for at udnytte de data, der findes i

den bibliografiske beskrivelse. Der tages ikke stilling til, hvordan de bibliografiske data rent faktisk udnyttes i de eksisterende bibliotekssystemer.

Forskelle mellem danMARC2 og MARC21

danMARC2 er et enhedsformat forstået på den måde, at det i en sekvens af felter fra 001 til 999 rummer alle typer af data for bibliografiske enheder. danMARC2 er nu (juni 2003) blevet suppleret med et hjælpepostformat.

MARC21 er et sæt af 5 formater: Bibliographic format; Authority format; Holdings format; Classification format; Community information format. Ved en overgang til MARC21 behøver man ikke at bruge alle 5 formater.

I bilag 1 findes en felt til felt-gennemgang med udgangspunkt i danMARC2. Denne gennemgang viser, at der er væsentlige forskelle mellem de to formater.

Anvendelsesområder

danMARC2 har tilsyneladende et større detaljeringsniveau til musik- og lydoptagelser end MARC21, medens MARC21 omvendt tilsyneladende bedre håndterer kartografiske samlinger og dokumentsamlinger.

Forskellige dataelementer pga. forskellige regelsæt

Felter, der tilsyneladende findes i begge de to formater, kan indeholde dataelementer, der er defineret ud fra forskellige kriterier, da de to formater anvendes sammen med to forskellige regelsæt.

Tegnsæt

danMARC2 er defineret til at anvende ISO8859-1 og skiftetegnet @, medens MARC21 er defineret til at anvende Unicode. Begge formater læner sig op ad Unicode, men danMARC2 har nogle udvidelser, der ikke umiddelbart kan håndteres i MARC21.

Katalogposternes struktur

Der er forskelle i katalogpoststrukturen. Styrefelterne i MARC21 (001 – 008) er særegne ved, at de hverken har indikatorer eller delfelter

Manglende parallelitet

For nogle felter findes der ikke paralleller de to formater imellem. danMARC2 har f.eks mere udfoldede felter til musikkatalogisering, og det er ikke umiddelbart klart, hvordan specifikke danske emneord vil kunne håndteres.

Indikatorer

danMARC2 har med få undtagelser nulstillet indikatorerne. I MARC21 anvendes indikatorer stadig i stort omfang.

Skilletegn – genereres eller inddateres

danMARC2 har delfelter, der følger ISBDs inddeling i elementer, hvilket betyder, at standardskilletegn eller tekst kan genereres i stedet for at skulle inddateres. MARC21 har generelt et meget færre antal delfelter, og forudsætter inddatering af typografiske skilletegn.

Alfabetisering

danMARC2 har alfabetiseringssymboler og alfabetiseringsdelfelt. MARC21 har i stedet alfabetiseringsindikatorer.

Kodede oplysninger

Koder er et af de områder, hvor der er betydelige forskelle mellem danMARC 2 og MARC21, både hvad angår anvendelsesområder og definitioner, ikke mindst når det gælder musik og materialebetegnelse.

Redundante data

I danMARC2 er redundante data reduceret mest muligt gennem indførelse af delfelter. MARC21 har ikke specifikke delfelter i notefelterne, hvorfor en mere omstændelig formateringsmåde må anvendes.

Musikværker

I de danske Katalogiseringsregler og i danMARC2 er der regler, der modsvarer folkebibliotekernes krav til registrering af musikværker. Disse kan ikke opfyldes med AACR2 og MARC21.

Flerbindsværker

I dansk sammenhæng anvises to forskellige metoder til formatering af flerbindsværker, enten selvstændige registreringer af de enkelte niveauer i egne bibliografiske poster eller selvstændige registreringer af de enkelte niveauer i én bibliografisk post.

MARC21 har ikke en samlet anvisning på, hvorledes flerbindsværker skal formateres. Det mest almindelige skønnes at være en ét-niveau-metode, hvor det samlede flerbindsværk beskrives i én post. Både British Library og LIBRIS har overvejet forskellige modeller i forbindelse med deres overgang til MARC21, uden dog at have foretaget et entydigt valg.

Konverteringsproblemer

To områder, der kræver særlige overvejelser, er dels data, der er specifikke for Den Danske Nationalbibliografi og dansk bibliotekskatalogisering dels flerbindsværkerne.

Plusser og minusser ved MARC21

På MARC21s plusside kan anføres:

- der er store ressourcer bag den løbende dokumentation og ajourføring
- der opereres med en datamodel, som trækker en klarere skillelinje mellem forskellige typer af bibliografiske data: deskriptive data, autoritetsdata og beholdningsdata
- der er flere muligheder for at ejermærke data
- der er andre og på visse punkter mere fleksible muligheder for at etablere links mellem felter og poster

På MARC21s minusside bør nævnes:

- formatet forudsætter en traditionel opdeling i hoved- og biindførsler
- den mindre specificitet mht. delfelter er ikke optimal for opbygningen af søgeregistre i onlinekataloger
- inddateringen besværliggøres pga. overlappende delfeltkoder og typografiske skilletegn
- for flerbindsværker findes der ikke nogen løsning med hoved- og bindposter som den, der anvendes i den danske nationalbibliografi
- visse data, der er specifikke for Den Danske Nationalbibliografi og dansk biblioteks-katalogisering, kan ikke uden videre placeres i formatet

Søgning og søgeveje

De bibliografiske data skal struktureres sådan, at de både kan søges og fremtræde ensartet i katalogen uanset materialernes forskellighed. For at sikre ensartethed i anvendelse af søgekoder i de forskellige lokalsystemer, fælleskataloger og bibliotekssystemer, så har Biblioteksstyrelsen udarbejdet et sæt retningslinier: ”Praksisregler for søgeveje. Opsætning af søgeveje og udfoldning af koder under danMARC2”.

De felter og specielt de kodefelter, der i dag er søgbare og udfoldede i praksisreglerne, understøtter kravene til bibliotekerne om at stille stadig flere former for materialer til rådighed. Hvis man skal stille denne brede og meget forskellige type af materialer til rådighed, så skal der også være mulighed for at registrere og søge disse i deres mangfoldighed, samt konkret på de enkelte materialetyper

Det er meget få søgekoder i de nuværende Praksisregler, der overhovedet ikke kan bruges ved MARC21, men et stort antal søgekoder kræver.

Problemerne er størst omkring danske emneord, materialebetegnelser, musikaler og lydoptagelser og de tekniske oplysninger, som i danMARC2 ligger i felt 300*e og hvor formatspecificiteten måske ikke kan opretholdes.

Nationalbibliografiske poster

En overgang til MARC21 vil betyde, at den danske Nationalbibliografiaftale skal revideres og genforhandles. Der findes ikke felter i MARC21 til alle data i Den Danske Nationalbibliografi og vi vurderer, at inddateringen vil blive lidt mere ressourcekrævende p.g.a. længdefaste felter, at typografiske skilletegn skal inddateres og at flere dataskal gentages.

Biblioteksafgiften administreres ved brug af sondringen mellem primære og sekundære forfattere. Overgang til MARC21 vil betyde en ændring i lovgrundlaget for biblioteksafgiften, da MARC2-formatet ikke indeholder en mulighed for denne sondring.

Det fremtidige danske fælles format?

Der er 3 mulige scenarier:

- danMARC2 bevares som nationalt format
- alle overgår til MARC21 som fælles format
- danMARC2 bevares som nationalt format, men nogle forskningsbiblioteker overgår til MARC21

Scenario 1: danMARC2 bevares som nationalt fællesformat.

Dette svarer til situationen i dag, hvor der er udarbejdet konverteringstabeller mellem danMARC2 og MARC21, som sikrer genbrug gennem Netpunkt. Dette indebærer ulemper for institutioner, der bruger poster fra andre kilder, ligesom vi ved, at en række udenlandske bibliotekssystemer har problemer med at håndtere danMARC2-poster. I dette scenario må påregnes, at der skal bruges ressourcer på vedligeholdelse af dansk format og katalogiseringsregler.

Scenario 2: Alle overgår til MARC21 som fælles format.

Et skifte til MARC21 vil også medføre et skifte til AACR2, og det katalogiserende personale skal omskoles til at arbejde med de nye standarder. Alle danMARC2-formaterede poster skal konverteres, og alle danske bibliografiske systemer skal omstilles.

Overgangen vil betyde større mulighed for direkte genbrug af poster fra andre kilder end DanBib, at formatet er kendt af udenlandske bibliotekssystemleverandører og at en dansk vedligeholdelse af format og regelsæt kan undgås/formindskes, men også, at det bliver vanskeligere at få indflydelse på standardernes udvikling

MARC21 er et mindre fleksibelt format mere indrettet efter fastformskatalogernes behov, hvilket kan påvirke søgeveje og præsentationsmulighederne i de bibliografiske systemer. Dansk katalogiseringstradition kan ikke umiddelbart passe med MARC21 og projektgruppen har fundet 3 områder, hvor MARC21 er mindre tilfredsstillende, nemlig til 1) registrering af flerbindsværker, 2) registrering på musikområdet og 3) behandlingen af danske emnedata.

Scenario 3: Kun nogle institutioner overgår til MARC21.

Dette vil være et skridt tilbage mod den situation, vi nationalt forlod med indførelsen af danMARC2 som fælles dansk format. De hidtidige bestræbelser vil derfor være delvist spildte, og der skal i det danske bibliografiske system løbende konverteres mellem formaterne.

De biblioteker, som overgår til MARC21, vil kunne importere MARC21-poster direkte fra andre kilder end Netpunkt, og de vil kunne anvende udenlandske bibliografiske systemer, som er udviklet til MARC21.

Da danMARC2 vil forblive det nationale format, skal der udarbejdes og vedligeholdes konverteringstabeller, ligesom der må forventes datatab eller anden forringelse af posternes kvalitet pga. forskelle i formaterne, men også pga. regelforskelle.

Konklusion

De 2 første scenarier vil være mulige i et dansk biblioteksfællesskab. Scenario 3 vil også kunne fungere, men det er en problematisk løsning. Det er muligt at konvertere fra MARC21 til danMARC2, men da det er en konvertering fra et mindre udfoldet til et mere udfoldet format, så kan der sket datatab Dette muliggør genbrug i forbindelse med katalogisering, hvor der foretages en efterfølgende tilretning. Projektgruppen er usikre på, om en automatisk konvertering, dvs. uden efterfølgende tilretning, kan blive acceptabel.

Langt den største del af den grundkatalogisering, der finder sted i Danmark i dag, sker i forbindelse med oprettelse af nationalbibliografiske poster. Dette arbejde skal laves uanset valg af format. Grundkatalogisering i MARC21 forventes at være mere tidskrævende end i danMARC2.

Format og katalogiseringsregler er med til at give de enkelte biblioteker nogle arbejdsredskaber til betjening af deres brugere. Danske biblioteker stiller mange forskellige former for materialer til rådighed, og de bibliografiske oplysninger bruges på mange andre måder end i forbindelse med den mere traditionelle bibliotekskatalog. Det stiller krav til format, regelsæt og søgeveje. danMARC2 er et format, der er bedre tilpasset dagens krav til håndtering af bibliografiske data end MARC21. De danske Katalogiseringsregler er meget veludviklede, klare og veldokumenterede, hvilket gør katalogiseringsarbejdet præcist og nemt. Dette giver bibliotekerne nogle meget fleksible muligheder at lave brugervenlige søgeveje, brugervenlige fremvisninger og supplerende services. Et formatskifte skal søge sin begrundelse udenfor formatet selv, først og fremmest i genbrug, internationalt samarbejde og større valgfrihed omkring bibliotekssystemer.

Der er en begyndende diskussion om MARC-formatet som bibliografisk format, som projektgruppen forventer vil blive kraftigere indenfor det næste 10-år, dels fordi der vil udvikle sig nogle nye registreringsmuligheder, dels fordi FRBR vil slå igennem som standard for krav til bibliografiske posters funktionalitet.

Kapitel 1

Overordnede betragtninger over bibliografiske posters format, funktionalitet og katalogiseringsregler

Det spørgsmål, der er til debat, er, om det er ønskeligt i det danske biblioteksvæsen at fastholde et nationalt format – danMARC2 – eller at overgå til et internationalt format – MARC21.

Denne diskussion har været rejst flere gange, senest i forbindelse med diskussionen om fremtidens fælleskatalog. Konklusionen på den debat blev, at der forsat skal være en dansk fælleskatalog, og derfor også et officielt fælles udvekslingsformat. Spørgsmålet er blot hvilket.

MARC er en forkortelse af Machine-Readable Cataloging. MARC-formatet er udviklet til elektronisk håndtering af bibliografiske data. Indholdet i en MARC-post er de bibliografiske data om et dokument udvalgt efter givne regler og placeret i fastlagte felter og delfelter.

Et format er en fastlagt struktur for kodning af de bibliografiske data.

MARC-formatet er i bibliotekerne udviklet til brug for bibliotekskatalogerne og beskriver relationer mellem og effektiviserer brugen af data. Formatets primære funktion er understøtte genfindning, identificering, udvælgelse og lokalisering.

danMARC2 er det officielle danske format. I sin nuværende udformning blev det vedtaget som officielt format i december 1996. Forud for denne vedtagelse var udarbejdet danMARC2 formatet med dertil hørende Katalogiseringsregler og Bibliografisk Standard for Danske Biblioteker. I forbindelse med dette arbejde blev der rejst en diskussion om det fornuftige i at implementere danMARC2 frem for at afvente IMARC-formatet. IMARC var en harmonisering, som USA, Canada og UK arbejdede på og som på daværende tidspunkt forventedes afsluttet inden udgangen af 1997. Konklusionen på denne diskussion blev, at danMARC2 blev gennemført som officielt dansk format, medens det var valgfrit for forskningsbibliotekerne, om de ville anvende danMARC2 som lokalt format. Det forventedes, at forskningsbiblioteker med nationale forpligtelser (Det Kongelige Bibliotek og Statsbiblioteket) ville overgå til danMARC2. danMARC2 vedligeholdes i fornødent omfang. Ifølge beslutningen skal denne vedligeholdelse ske i overensstemmelse med det forventede IMARC, subsidiært med USMARC.

IMARC projektet blev aldrig fuldført. I stedet blev USMARC revideret i et samarbejde mellem USA og Canada og omdøbt til MARC21. Til MARC21 er knyttet AACR2 (De Anglo-Amerikanske Katalogiseringsregler).

At danMARC2 er det officielle danske format betyder, at det er det format, der anvendes ved nationalbibliografisk registrering og i den fælles danske bibliografiske base DanBib, og at data udvælges og udformes i overensstemmelse med katalogiseringsreglerne.

1.1 Indholdsformat og rammeformat⁴

1.1.1 Hvad er forskellen på ramme- og indholdsformat

Det er vigtigt at skelne mellem to former for formater, rammeformater og indholdsformater.

1.1.2 Hvad er et rammeformat

Et rammeformat angiver på et helt generelt niveau de syntaktiske regler en "datapakke" skal overholde, dvs. de overordnede regler for, hvordan metadata skal struktureres.

Rammeformatet er med andre ord den ydre - eller tekniske - "indpakning" af det indholdsbeskrivende format, der gør det muligt for maskiner at afkode den information, der er indlejret i posten.

I modsætning til indholdsformaterne angiver rammeformaterne intet om, hvilke dataelementer der skal medtages, eller hvordan disse skal kodes.

Eksempler på rammeformater, der anvendes til indpakning af bibliografiske poster:

- Linieformat
- ISO 2709: Format for Information Exchange
- XML (eXtensible Markup Language)

1.1.3 Hvad er et indholdsformat

Indholdsformatet angiver på det semantiske niveau, hvorledes metadata skal struktureres, dvs. hvilke dataelementer, der kan medtages i den bibliografiske post, samt hvordan de forskellige elementer skal kodes.

Indholdsformatet er tæt knyttet til et bestemt regelsæt, hvor de nærmere krav til dataelementerne er formuleret. For MARC-formaternes vedkommende er det således de bagvedliggende katalogiseringsregler, der fastlægger, hvordan de forskellige dataelementer skal udformes, samt hvilke dataelementer der i det hele taget skal medtages, for at den bibliografiske post kan leve op til de funktionsmæssige krav, man måtte stille til den.

Både danMARC2 og MARC21 er indholdsformater, hver med deres specielle regelsæt. De problemer, der er ved en konvertering mellem de to formater, er både bestemt af specificiteten af de enkelte felter og delfelter og af de respektive katalogiseringsregler, der definerer hvilke felter og delfelter, der skal bruges til hvilke dataelementer. Som det fremgår af den videre analyse, er det muligt at bevæge sig fra danMARC2 til MARC21 og omvendt, men ikke uden et vist datatab.

1.1.4 Andre formater

Der findes alternativer til MARC-formaterne, i det mindste til visse typer af dokumenter. F.eks.

⁴ Dette afsnit bygger på Susanne Thorborgs artikel "Hvad er der nu med formaterne?"
<http://www.dbc.dk/danbib/rammeformat.htm>

- Dublin Core Metadata Set, der får stadig større udbredelse som registreringsformat for netdokumenter frem for MARC. Dette sker også i Danmark, hvor der nu er kommet en række anbefalinger omkring denne anvendelse.⁵
- Library of Congress' MODS-format, der er en forenklet udgave af MARC21-formatet. MODS står for Metadata Object Description Schema
- ONIX-formatet, der er forlags- og boghandlerbranchens bud på et udvekslingsformat. ONIX står for Online Information eXchange

1.2 Bibliografiske posters funktionalitet

Der har gennem tiderne været formuleret forskellige teoretiske krav til katalogernes og de bibliografiske posters funktionalitet.

Såvel de Anglo-Amerikanske Katalogiseringsregler (AACR2) som de danske Katalogiseringsregler og Bibliografisk Standard for Danske Biblioteker er et forsøg på at implementere Paris-principperne fra 1961. De danske regler er oprindeligt en modificeret udgave af de Anglo-Amerikanske Katalogiseringsregler.

1.2.1 Paris-principperne

I Paris-principperne er katalogens funktion beskrevet som følger:

2. *Functions of the Catalogue*

The catalogue should be an efficient instrument for ascertaining

2.1 *whether the library contains a particular book⁶ specified by*

(a) its author and title, or

(b) if the author is not named in the book, its title alone, or

(c) if author and title are inappropriate or insufficient for identification, a suitable substitute for the title; and

2.2 *(a) which works by a particular author and*

(b) which editions of a particular work are in the library.

Kravene i punkt 2.1 understøtter katalogens identificerende funktion, idet de imødekommes i katalogiseringsreglernes beskrivelsesafsnit ved kravet om at citere dokumentets former på data for titel, ophav mm. Kravet imødekommer også katalogens ”finding function” ved potentialet for at lægge dokumentets former af titel- og ophavsdata i søgeregistre.

⁵ ”Metadatakataloger” <http://www.bs.dk/publikationer2.ihtml?id=2807>

⁶ *In this Statement, the word “book” should be taken to include other library materials having similar characteristics.*

Kravene i punkt 2.2 understøtter katalogens samlende og relaterende funktion. Kravet i punkt 2.2(a) sikres ved at samle et ophavs produktion under en vedtagen navneform – med henvisninger mellem varierende og vedtagne navneformer. På samme måde sikres kravet i punkt 2.2(b) ved anvendelse af uniforme titler. Her lever den amerikanske katalogiseringstradition bedre op til kravet end den danske. Bortset fra anvendelse af uniforme titler eller standardtitler til musikværker, er der ingen udbredt dansk tradition for anvendelse af titler i normative eller vedtagne former.

1.2.2 Functional requirements for Bibliographic records (FRBR)

Siden Paris-principperne er der ikke i internationalt regi formuleret krav til kataloger eller bibliografiske poster, før IFLA i 1998 udsendte ”Functional Requirements for Bibliographic Records” (FRBR).

Disse krav har i denne sammenhæng betydning fordi:

- Joint Steering Committee for the Revision of AACR (JSC), som udvikler og vedligeholder AACR, har som sin politik at arbejde mod overensstemmelse med FRBR
- Katalogdataudvalget (KDU) har vedtaget at måle fremtidige ændringer af katalogiseringsregler og format i forhold til AACR2/MARC21 og FRBR

I FRBR anbefales et basisniveau for bibliografiske posters funktionalitet. Den bibliografiske post skal hjælpe brugeren til:

- At finde alle dokumenter, som indeholder
 - de værker, som en given person eller korporation er ansvarlig for
 - de forskellige repræsentationer af et givet værk
 - værker om et givet emne
 - værker i en given serie
- At finde et bestemt dokument
 - når navn/e på person/er og/eller korporation/er, som er ansvarlige for værk/er i dokumentet er kendte
 - når dokumentets titel er kendt
 - når dokumentidentifikationen er kendt
- At identificere et værk
- At identificere en repræsentation af et værk
- At identificere et dokument

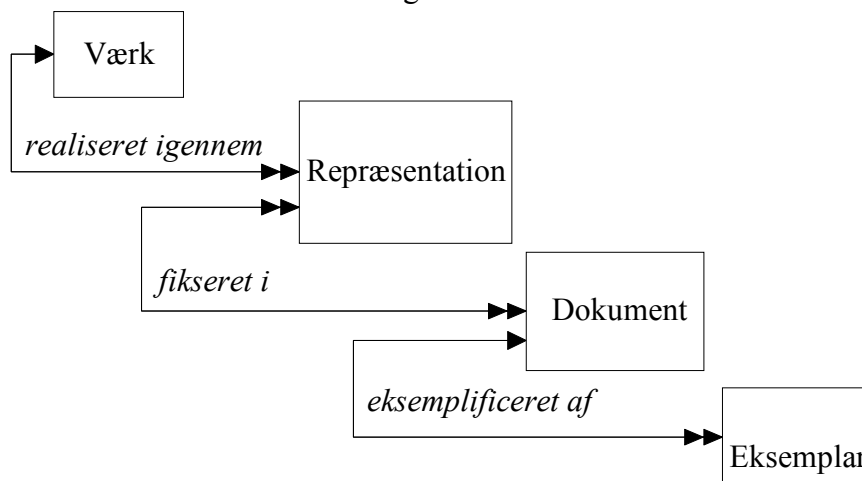
- At vælge et værk
- At vælge en repræsentation af et værk
- At vælge et dokument

- At få adgang til et dokument

I disse funktionalitetskrav er de bibliografiske entiteter defineret som:

- Et værk (work) er en afgrænset intellektuel eller kunstnerisk frembringelse.
- En repræsentation af et værk (expression) er et værk iklædt en intellektuel eller kunstnerisk form.
- Et dokument (manifestation) er en repræsentation af et værk fikseret i en fysisk form.
- Et eksemplar (item) er et eksemplar af et dokument.

De bibliografiske entiteter kan afbildes som følger:

1.2.3 Forskellen mellem Paris-principperne og FRBR

Forskellen mellem Paris-principperne og FRBR er bl.a.:

- FRBRs erkendelse af, at et dokument indeholder mindst én repræsentation af ét værk
- At det derfor er nødvendigt at formulere kravene til bibliografiske poster på niveauerne:
 - Værk
 - Repræsentation af værk
 - Dokument
 - Eksemplar
- At det ikke er tilstrækkeligt at kunne søge på dokumenternes former af titel- og ophavsdata, og kunne samle et forfatterskab vha. vedtagne navneformer, samt samle repræsentationerne af et værk.
Det er også nødvendigt at posterne indeholder tilstrækkelige, entydige data til identifikation på alle niveauer samt karakteriserende og individualiserende data på alle 4 niveauer, så brugeren kan identificere og træffe et kvalificeret valg mellem posterne i et søgesæt.

Både danMARC2 og MARC21 er udformede før vedtagelsen af FRBR. FRBR signalerer et skifte, men er endnu ikke blevet indarbejdet i hverken et format eller i katalogiseringsregler. Der arbejdes med de problemstillinger, som FRBR rejser i forbindelse med bibliografisk registrering, og med overvejelser om hvilke krav til OPAC brugerinterfaces, som FRBR vil medføre.

1.3 Format og katalogiseringsregler

Denne redegørelse har til formål at udarbejde et beslutningsgrundlag omkring det danske biblioteksvæsens valg af format for den overskuelige fremtid. Som ovenfor nævnt er det valget af et indholdsformat. Derfor kan formatet ikke stå alene. Det vil altid være knyttet sammen med et regelsæt for, hvordan det skal anvendes.

Projektgruppen mener, at format og regelsæt er så tæt sammenknyttede, at valg af andet format også vil skulle følges af valg af et andet regelsæt. Det er igennem samspillet mellem formatets opbygning og udfoldelse og en stringent anvendelse af regelsættet, at funktionaliteten sikres.

Beskrivelsen af et dokument tjener primært til:

- At være potentiale for at gøre data søgbare i dokumentets former
- At kunne identificere værker og dokumenter
- At karakterisere og individualisere dokumentets indhold, så brugeren kan træffe et kvalificeret valg mellem posterne i et søgesæt

Dvs. at beskrivelsesreglerne primært støtter det bibliografiske systems:

- ”finding function”
- identificerende funktion
- brugernes valgmuligheder

1.3.1 De danske MARC-formater:

I Danmark har der været to MARC-formater med dertil hørende regelsæt. Det første – danMARC - fra 1979 og det andet – danMARC2 - fra 1995.

1.3.2 danMARC-formatet 1979

I kommissoriet for udvalget stod, at det skulle:

Udarbejde forslag til et dansk, bibliografisk edb-format, byggende på de danske katalogiseringsregler til brug for registrering i maskinlæsbar form og ved databaseopbygning

I indledningen til formatet hedder det bl.a.:

Denne tætte tilknytning til katalogiseringsreglerne medfører også, at danMARC bør anvendes sammen med katalogiseringsreglerne...

I indledningen nævnes nogle forskelle mellem UKMARC og LC-MARC overfor danMARC bestemt af, at danMARC er et nyere format, idet der står:

Mens både UKMARC og LC-MARC oprindeligt blev udviklet før fremkomsten af ISBD(M), er danMARC først udviklet efter ISBD(M), der jo også danner basis for de danske katalogiseringsregler. Det betyder, at inddelingen i delfelter har kunnet følge ISBD(M)s

inddeling i beskrivelselementer, hvad der igen har betydet, at standardskille tegn naturligt har kunnet genereres af udskriftprogrammet, og således ikke behøver inddateres.

Af forordet fremgår det desuden, at en test af formatet har givet anledning til:

... bl.a. en indføring af en anden teknik til behandling af flerbindsværker...

1.3.3 danMARC2 formatet 1995

I 1995 udkom danMARC2. Formatet er udvidet til at omfatte alle materialetyper i overensstemmelse med Katalogiseringsregler og Bibliografisk Standard for Danske Biblioteker 1987. Regelsættet er i 1987-udgaven bragt i overensstemmelse med AACR2, omfatter alle materialetyper, men stadig med anerkendelse af anden teknik til behandling af flerbindsværker.

danMARC2 fra 1995 er desuden historisk i den forstand, at formatet er udviklet i enighed mellem folkebiblioteker, forskningsbiblioteker og nationalbibliografien som et fælles dansk format.

1.3.4 Katalogiseringsregler og Bibliografisk Standard for Danske Biblioteker 1998

I 1998 publiceredes en mere gennemgribende revision af Katalogiseringsregler og Bibliografisk Standard for Danske Biblioteker. Formålet med regelrevisionen var at bringe reglerne i harmoni med kravene til onlinekatalogerne. De væsentligste ændringer i reglerne kan opsummeres som:

- Afskaffelsen af hovedordningselementer⁷
- Afskaffelse af "Rule of 3"⁸
- Mere vægt på datas fremtræden i dokumenterne

I regelsættet anerkendes onlinekatalogen som den fremtrædende katalogform ved, at alle beskrivelseksemples er formateret efter danMARC2 formatet.

I 2. udgave af danMARC2 fra 1998 hedder det:

Denne udgave af danMARC2 er revideret og konsekvensrettet i forhold til "Katalogiseringsregler og bibliografisk standard for danske biblioteker" 2. udgave, 1998.

Formatet er således igen revideret til at være i overensstemmelse med katalogiseringsreglerne.

En væsentlig formatteknisk ændring i formatet fra 1998 var, at indikatorerne nul-stilledes. Dvs. at indikatorerne ikke er informationsbærende bortset fra i periodikarelationsfelterne. Indikatorerne

⁷ Hovedordningselement: det ordningselement, som en hovedindførsel skal søges under
Hovedindførsel: den fuldstændige indførsel for et materiale i den form, hvorunder materialet ønskes identificeret og citeret

⁸ Ophævelsen af en maksimal grænse for 3 indførsler af ophav ,ed samme funktion i både beskrivelsen og som indførsler

havde tidligere primært indeholdt information, som styrede ordningselementerne og alfabetiseringen.

I forhold til Katalogiseringsregler og Bibliografisk Standard for Danske Biblioteker og danMARC2-formatet, vil en overgang til AACR2 og MARC21 bedst kunne sammenlignes med at vende tilbage til reglerne fra 1987 og formatet fra 1995. Det holder dog ikke helt, da MARC21 ikke har felter / delfelter på samme detaljeringsniveau og ikke anvender den danske teknik til håndtering af flerbindsværker.

1.4 AACR2 og Katalogiseringsregler og Bibliografisk Standard for Danske Biblioteker

De to regelsæt ligner hinanden, da de danske Katalogiseringsregler som udgangspunkt har været dansk bearbejdelse af AACR, men der er i dag nogle væsentlige forskelle, der har betydning både for det daglige arbejde og for udveksling af data mellem de to formater.

1.4.1 Hoved- og biordningselementer

Ved revisionen frem mod de nugældende danske Katalogiseringsregler fra 1998 blev der taget et væsentligt skridt bort fra AACR2, idet kommissoriet for regelrevisionen forlangte, at der skulle udarbejdes et regelsæt, som ikke skelnede mellem hoved- og biordningselementer. Denne skelnen betragtedes ikke som relevant i en onlinekatalog.

Denne forskel har ikke den store betydning for søgning på vedtagne former på data, idet vedtagne former kan isoleres fra ikke-vedtagne former i de bibliografiske søgereregistre. Til gengæld har det betydning for:

- Præsentation af posterne
- Opstilling af dokumenter i samlinger

at AACR2 opererer med main & added entries og Katalogiseringsreglerne arbejder med opslag og opstillingselementer, idet main entries og opstillingselementer vælges efter forskellige principper.

I den forbindelse er det værd at nævne, at de internationale bestræbelser på at udarbejde ”Guidelines for OPAC Displays” – som også skal støtte håndteringen af bibliografiske relationer – arbejder på den forudsætning, at poster indeholder et hovedordningselement.

1.4.2 Forskellige vedtagne navneformer

Uanset om regelsættene arbejder med hoved- og biordningselementer eller opslag og opstillingselementer, kan der med udgangspunkt i de to regelsæt genereres forskellige vedtagne navneformer for samme entitet. Det hænger bl.a. sammen med de hovedregler, som gælder for valg af vedtagen navneform, f.eks.:

Den vedtagne navneform for et personligt ophav er den navneform, vedkommende mest almindeligt bruger eller er bedst kendt under

Den navneform kan variere fra ét sprogområde eller én kulturkreds til en anden.

Samme forhold kan gøre sig gældende for korporationsnavne og titler. Som eksempler på disse forskelle kan nævnes:

Katalogiseringsregler	AACR2
Andersen, H.C. (f. 1805)	Andersen, Hans Christian, 1805-1875
Jesuitordenen	Jesuits
USA. Præsidenten (1953-1961 : Eisenhower)	United States. <i>President (1953-1961 : Eisenhower)</i>
Tusind og én nat	Arabian nights

Katalogen eller det bibliografiske systems samlende og relaterende funktion imødekommes gennem reglerne for valg og udformning af vedtagne navneformer kaldet:

- Main & Added Entries (Hoved- og biplaceringer) i AACR2
- Opslag i de danske Katalogiseringsregler

Da den gældende udgave af de danske Katalogiseringsregler ikke arbejder med hovedordningselementer, indeholder de en række regler for valg af opstillingselementer.

1.4.3 Flerbindsværker

De danske Katalogiseringsreglers kapitel 13 handler om ”Katalogiseringsmetoder: analyser, enkelte bind i en serie, afhængige værker og flerbindsværker”. Anvisningerne i kapitlet er udtryk for stor fleksibilitet og valgfrihed for de katalogiserende institutioner. Da formatet er så tæt knyttet til katalogiseringsreglerne, giver det mulighed for at formatere alle valgmuligheder.

MARC21 er ikke så fleksibelt. Bl.a. er der ikke mulighed for at registrere flerbindsværker i den flerpost-struktur, som er mulig og meget anvendt i danMARC2-poster.

Formatering af beskrivende data behandles i kapitel 2.

1.5 Afsluttende bemærkninger til kapitel 1

Hensigten med dette afsnit er at give en overordnet gennemgang af de rammer og krav, der er for produktion af bibliografiske databaser.

Denne redegørelse har til formål at udarbejde et beslutningsgrundlag omkring det danske biblioteksvæsens valg af format for den overskuelige fremtid. Som ovenfor nævnt er der tale om

valg af et indholdsformat. Derfor kan formatet ikke stå alene. Det vil altid være knyttet sammen med et regelsæt for, hvordan det skal anvendes.

Format og regelsæt er så tæt sammenknyttede, at valg af andet format også vil skulle følges af valg af et andet regelsæt. De danske Katalogiseringsregler kan i deres nuværende form ikke anvendes ved brug af MARC21 som format. De skal enten revideres eller også skal man gå over til AACR2. Det er igennem samspillet mellem formatets opbygning og udfoldelse og en stringent anvendelse af regelsættet, at funktionaliteten sikres.

Når vi i de næste afsnit dykker ned i den konkrete sammenligning mellem danMARC2 og MARC21, så sker det ud fra en felt for felt-sammenligning. Denne viser den formelle mulighed for at konvertere fra et format til et andet.

Kapitel 2

danMARC2 over for MARC21⁹

2.1 Indledning

MARC21 blev publiceret i 1999 af Library of Congress og National Library of Canada, efter at de to biblioteker tre år tidligere havde besluttet at harmonisere deres ældre formater USMARC og CANMARC til et nyt fællesformat.

Fællesformatet var oprindeligt tiltænkt navnet IMARC (vist nok for Integrated MARC), men det endte altså med at komme til at hedde MARC21, hvilket udlægges som ”the MARC format for the twenty-first century”. Utvivlsomt signalerer navnet et ønske fra opdragsgiverne om at skabe et virkeligt internationalt format – formelt eller de facto. MARC21 startede dog sin tilværelse som et rent nordamerikansk format, da forsøg på at få det engelske UKMARC med i integrationen mislykkedes. Senere har flere europæiske lande imidlertid besluttet at indføre MARC21 – mest markant Sverige (2002) og England (med virkning fra 2004).

Herhjemme udkom første udgave af danMARC2 i 1995. Det skulle være et fælles format for forsknings- og folkebiblioteker og afløse de forskellige varianter, som i årenes løb havde udviklet sig på grundlag af det første danMARC-format, der så dagens lys som et rent monografiformat i 1979. danMARC2 blev dog først taget i brug, efter at 2. udgave var blevet udsendt i 1998.

Formålet med dette afsnit er at give en kort oversigt over de væsentligste forskelle mellem de to formater, som de ser ud på deres nuværende udviklingsstade. Men en sådan kontrastiv opstilling bør naturligvis ikke skjule den kendsgerning, at både danMARC2 og MARC21 har deres rødder i det MARC-format, som Library of Congress udviklede i 60-erne for at kunne udnytte den nye edb-teknik til at distribuere katalogdata. En række grundlæggende træk er derfor fælles for begge formater: En katalogpost er opdelt i felter, og hvert felt består af et 3-cifret feltnummer, indikatorer og delfelter med data. De hovedgrupper, man kan opdele felterne i efter deres overordnede funktioner, er langt hen ad vejen de samme, f.eks. står de beskrivende titel- og ophavsangivelser i både danMARC2 og MARC21 i felterne 210-24X, og noterne findes i felterne 500-599.

2.2 Forskelle mellem danMARC2 og MARC21

2.2.1 Indhold og anvendelsesområder

danMARC2 har indtil for ganske nylig været et enhedsformat i den forstand, at det i én sekvens af felter fra 001 til 999 rummede alle typer af bibliografiske data: generelle deskriptive data, autoritetskontrollerede data, lokale og administrative data osv.. Billedet er i nogen grad ændret med publiceringen i juni 2003 af et særligt hjælpepostformat. Det har fået status som tillæg H til danMARC2, men af gode grunde har det endnu ikke haft lejlighed til at blive anvendt i praksis.

⁹ Dette kapitel er i sit udgangspunkt et sammendrag af felt for felt-sammenligningen, der medfølger som Bilag 1. Enkelte problemstillinger (bl.a. behandlingen af flerbindsværker) er dog forklaret lidt mere udførligt her i Kapitel 2. I bilag 3 findes eksempler på poster på det sammen materiale i danMARC2 og MARC21.

Allerede USMARC var et sæt af 5 forskellige formater, og dette mønster videreføres i MARC21:

1. *Bibliographic format* (bibliografiske poster, dvs. poster med de grundlæggende bibliografiske data om bøger, håndskrifter, musikaler, elektroniske materialer osv.)
2. *Authority format* (hjælpeposter for navne, uniforme titler og emneord)
3. *Holdings format* (eksemplarposter, dvs. poster med oplysninger om det enkelte biblioteks beholdning og specifikke eksemplarer)
4. *Classification format* (hjælpeposter for klassifikationsnotationer)
5. *Community information format* (poster, som beskriver ikke-bibliografiske ressourcer – f.eks. organisationer og arrangementer – og har til formål at opfylde bestemte brugergrupperes informationsbehov)

Med sin tydeligere distinktion mellem bibliografiske data og beholdningsdata falder MARC21 måske bedre end danMARC2 i tråd med de tendenser, der kommer til udtryk i IFLAs *Functional Requirements for Bibliographic Records* (FRBR).

Imidlertid kan man godt forestille sig, at et bibliotek indfører MARC21 på den måde, at det kun tager grundformatet - det bibliografiske format - i brug, men i praksis vil det næppe være hensigtsmæssigt, bl.a. fordi man så ikke kan operere med henvisninger. LIBRIS valgte ved sin konvertering at implementere de tre førstnævnte formater.

Alle MARC-formater har gennemgået en betydelig udvikling for bedre at kunne rumme andre materialetyper end de bogtrykte medier, der stadig dominerede biblioteksverdenen i 60-erne. I forordet til 1998-udgaven af danMARC2 slås det fast, at formatet er beregnet til ”*monografier, periodica og analyser og omfatter følgende materialetyper: trykte tekster, kartografiske materialer, håndskrifter, musikaler, lydoptagelser, film og videogrammer, todimensionale billedmaterialer, elektroniske materialer, tredimensionale genstande og mikroformer*”. Tilsvarende oplyses det om det bibliografiske format i MARC21, at det kan indeholde data for følgende materialetyper: ”*books, continuing resources¹⁰, computer files, maps, music, sound recordings, visual materials¹¹, mixed materials¹²*”.

For en umiddelbar betragtning står MARC21 stærkere end danMARC2, når det gælder kartografiske materialer samt dokumentsamlinger, som vi herhjemme snarere vil forvente at finde i arkiver end i biblioteker. Til gengæld synes danMARC2 at være mere udviklet, når det gælder musik og lydoptagelser.

¹⁰ Dvs.: Textual items with a recurring pattern of publication, e.g., periodicals, newspapers, yearbooks.

¹¹ Dvs.: Projected media, two-dimensional graphics, three-dimensional artifacts or naturally occurring objects, and kits. Used for archival visual materials when format or medium is being emphasized.

¹² Dvs.: Primarily archival and manuscript collections of a mixture of forms of material. Material may be monographic or serial in nature.

2.2.2 Forholdet til andre standarder

danMARC2 er baseret på *Katalogiseringsregler og Bibliografisk Standard for Danske Biblioteker* (2. udgave, 1998) og forudsættes anvendt sammen med disse. På tilsvarende vis er MARC21 udviklet til at fungere i tæt samspil med AACR2 (Anglo-American Cataloguing Rules, 2. ed.)¹³.

Man skal derfor være opmærksom på, at felter, der tilsyneladende korresponderer i de to formater, kan indeholde dataelementer, der er defineret efter helt forskellige kriterier. Felt 100/110/111 i MARC21 vil således indeholde et navn som *hovedordningselement* og 700/710/711 et navn som *biordningselement* valgt efter principperne i AACR2. De traditionelle begreber hoved- og biordningselement er afskaffet i de danske Katalogiseringsregler; i stedet er der udtænkt nye – *opstillingsselement* og *opslag* – som skulle fungere bedre i en onlinekatalog. Det er navne svarende til disse begreber, man kan træffe i felterne 110/110 og 700/710 i danMARC2.

Om rettelser og tilføjelser til danMARC2 var det fra starten hensigtserklæringen, at de så vidt muligt skal ske som en oversættelse af felter/delfelter i USMARC, subsidiært UKMARC. Nye ønsker til danMARC2 gennemføres i dag først, efter at det er undersøgt, om der findes en løsning i MARC21.

Der har ikke i større omfang været arbejdet med forholdet mellem danMARC2 og andre formatstandarder. Biblioteksstyrelsen har dog netop publiceret udkast til konverteringsbeskrivelser mellem danMARC2 og MARC21 (begge veje)¹⁴ og der er i Katalogdataudvalget et udvalgsarbejde i gang omkring Dublin Core og danMARC2.¹⁵

I USA er der lavet et mere omfattende arbejde omkring forholdet til andre formatstandarder. På Library of Congress har det kontor, der er ansvarlig for vedligeholdelsen af MARC21 – Network Development and MARC Standards Office¹⁶ – publiceret et omfattende materiale om ”MARC mappings” (herunder ”crosswalks” fra MARC21 til Dublin Core og omvendt), om MARC og XML-formatet og om MARC og FRBR (Functional Requirements of the Bibliographic Record).

2.2.3 Tegnsæt

danMARC2 anvender som udgangspunkt tegnsættet defineret i ISO8859-1 (Latin-1), som er et 8-bit tegnsæt. Dette udvides med brug af skiftetegnet @, som i kombination med de efterfølgende tegn anvendes til at angive potentielt alle tegn i Unicode. Endvidere anvendes @ som indledning til et antal kombinationstegn for tegn, der ikke findes i Unicode. Det måske vigtigste af disse specielle tegn er @å/@Å, som bruges til at angive, at aa/Aa betyder å/Å og ikke to a'er. Med denne sikres, at sortering på dansk å kan ske uanset bogstaveringen.

MARC21 er defineret til at anvende Unicode. I posterne kan Unicode-tegn lagres på to forskellige metoder (angivet i postetiketten). Den ene metode er, at alle tekstlige tegn lagres som Unicode i UTF-8-repræsentationen (her fylder et tegn 1 eller flere bytes og US-ASCII lagres ”som sig selv”). Den anden metode (den traditionelle USMARC-metode) er, at tegn lagres som US-ASCII i tegnværdierne 0..127, og at tegnværdierne 128..255 er defineret ifølge ANSEL-tegnsættet (Z39.49,

¹³ Det er ganske vist muligt i MARC21s autoritetsposter at angive med en kode, at en navneform eller en uniform titel er udformet efter andre regler end AACR2.

¹⁴ ”Vejledning i konvertering danMARC2-MARC21” <http://www.bs.dk/katalogisering/danmarc2.pdf>

”Vejledning i konvertering MARC21-danMARC2” <http://www.bs.dk/katalogisering/marc21.pdf>

¹⁵ KDU-bilag-2003-0001 http://www.bs.dk/kdu/kdu_2003_01.pdf

¹⁶ Hjemmeside <http://www.loc.gov/marc/>

også benævnt ALA-tegnsettet). Endvidere er der mulighed for at ”skifte” til andre tegnsæt som beskrevet i ISO 2022. I begge metoder holder man sig inden for Unicode, og UTF-8 giver i teorien mulighed for at anvende hele Unicode.

Begge MARC-formater læner sig altså op ad Unicode, men danMARC2 har nogle udvidelser, som ikke umiddelbart vil kunne håndteres i MARC21.

2.2.4 Katalogpostens struktur

Sammenlignet med danMARC2 rummer MARC21 en del arkaiske træk. Et af dem er, at MARC21 lige som det gamle danMARC[1] opererer med en klar opdeling af den bibliografiske post i en postetiket (leader), adresseliste (directory), styrefelter (control fields) og almindelige datafelter (data fields).

Postetiketten indeholder forskellige oplysninger til brug for den generelle håndtering af posten, herunder koder for poststatus, generel materialetype, bibliografisk kategori og katalogiseringsniveau.

At disse betydningsbærende koder i MARC21 ikke kan rummes andre steder end i postetiketten, har den konsekvens, at posterne ikke kan udveksles i et linjeformat som det, der er beskrevet i danMARC2, Bilag F.

Styrefelterne (felt 001-008) er særegne ved, at de hverken har indikatorer eller delfelter. I styrefelter, der indeholder flere dataelementer, skal disse derfor være af en nøje fastsat længde og kunne identificeres ved deres relative position i feltet.

2.2.5 Felter i danMARC2, der ikke findes i MARC21 – og omvendt

Da de to formater, der her er tale om, er udviklet til brug i ret forskellige biblioteksmiljøer, er der ikke noget mærkeligt i, at der i hvert format findes felter, som er uden modstykke i det andet format.

Blandt de danMARC2-felter, som ikke uden videre lader sig konvertere til MARC21, kan fremhæves felter, der er meget anvendte i folkebibliotekernes musikatalogiseringer (239, 739, 770, 780 og 795), og felter til specifikt danske emnedata såsom DK5 og DBC-emneord (652, 654, 655 og 666).

Som eksempler på MARC21-felter, der ikke har paralleller i danMARC2, kan nævnes: 242 (Translation of title by cataloging agency), 263 (Projected publication date), 514 (Data quality note), 522 (Geographic coverage note) og 800/810/811 (Series added entry – personal name/corporate name/meeting name). Dertil kommer selvfølgelig en del felter, der har at gøre med amerikanske og canadiske bibliotekers klassifikationspraksis (052, 055, 086 o.a.).

I danMARC2 er felterne 900-979 afsat til henvisningsdata til øvrige felter. I MARC21 er der ikke plads til henvisninger i det bibliografiske format – de forekommer kun i autoritets- og klassifikationsformaterne.

2.2.6 Lækningsfelter

I danMARC2 er der forskellige muligheder for at sammenkæde en post med en anden ved at inddatere sidstnævntes ID-nummer i et felt i 01x-området. Tilsvarende rene nummerhægter findes ikke i MARC21.

MARC21 har 15 såkaldte 'linking entry fields' (felt 760-787). De anvendes til at angive forskellige former for relationer – kronologiske, vertikale eller horisontale – mellem det dokument, der er beskrevet i den aktuelle post, og et andet, beslægtet dokument. Det betyder, at de bl.a. udfylder de funktioner, som periodicarelationsfelterne har i danMARC2, men anvendelsen af dem er ikke forbeholdt tidsskriftposter.

Lækningsfelterne i MARC21 er primært udformet med henblik på at generere noter i de poster, hvori de optræder, og de vil derfor normalt citere et minimum af deskriptive data fra den post, der refereres til. 1. indikator angiver, om en note skal vises; 2. indikator oplyser, hvilken indledende tekst noten i givet fald skal forsynes med. Sekundært kan felterne bruges til at etablere en maskinel lænkning mellem den bibliografiske post for hoveddokumentet og en eventuel post for det beslægtede dokument. I hvilket omfang dette er muligt, afhænger naturligvis af det givne bibliotekssystem.

2.2.7 Det lokale format

Felterne 900-999 kan i MARC21 frit defineres til lokale formål. Desuden kan man lokalt definere felterne 09X til 'call numbers', 59X til noter og 69X til emnedata. Parallelt hermed er der udstrakte muligheder for med en bibliotekskode i delfelt \$5 at ejermærke ordinære felter.

Indikatorværdien 9 og delfeltkoden \$9 er reserveret til lokal anvendelse.

Bogstavfelter er ukendte i MARC21.

2.2.8 Indikatorer

I såvel danMARC2 som MARC21 efterfølges hver feltkode af to indikatorer, der kan indeholde forskellige informationer om behandlingen eller fortolkningen af de data, der følger senere i feltet. I MARC21 kan indikatorer dog ikke forekomme i styrefelterne 001-008.

Indikatorerne er i danMARC2 altid encifrede decimaltal. I MARC21 kan en indikator, fx. hvis den ikke er betydningsbærende i den aktuelle position, også være et blanktegn (i oversigtsformater ofte vist som #).

I danMARC2 er indikatorerne stort set reduceret til et historisk levn og er i de fleste tilfælde nulstillet¹⁷. I MARC21 derimod anvendes indikatorerne stadig i et stort antal felter til meget forskellige

¹⁷ Eneste undtagelse er de tre periodicarelationsfelter 860, 861 og 863, hvor der er fastsat fælles regler for, hvordan forskellige værdier af 2. indikator (fra 0 til 7) kan bruges til at generere bestemte ledetekster til feltet.

formål, f.eks. til at generere ledetekster og til at angive, hvor mange tegn der skal ignoreres ved alfabetisering i det første delfelt.

2.2.9 Delfelter - generelt

Når der igen ses bort fra MARC21s styrefelter, indeholder ethvert felt mindst ét og ofte flere delfelter, hvis start markeres med en delfeltkode.

Inddelingen af danMARC2s beskrivelsesfelter i delfelter følger ISBDs inddeling i elementer. Derfor kan de fleste standardskilletegn genereres i forbindelse med fremvisning eller udskrift på grundlag af delfeltkoder og skal følgelig heller ikke inddateres.

Anderledes i MARC21, hvor data generelt er udspecificeret på et færre antal delfelter. I stedet er det gjort til et princip, at typografiske skilletegn altid skal inddateres – også i de tilfælde, hvor placeringen af et skilletegn og en delfeltkode falder sammen.

Et eksempel:

245 00 \$a Norsk landbruksordbok = \$b Norwegian dictionary of agriculture = Norwegisches Wörterbuch der Landwirtschaft ... / \$c utgitt av Nemnda for Norsk landbruksordbok ; redaktør, Magne Rommetveit, i redaksjonen, Nikolai Nelvik, Håvard Hjulsted.

Man kan i eksemplet også se, at paralleltitlerne står i det samme delfelt og derfor ikke enkeltvis kan trækkes ud til et titellangordsregister (det vil kun være muligt, hvis de gentages i hvert sit 740-felt).

De færre delfelter i MARC21 betyder, at registeroplægningen er mindre fleksibel og mulighederne for at variere fremvisningsformaterne mere begrænsede, end tilfældet er i danMARC2. Man kan dog i nogen grad kompensere herfor ved at acceptere en større redundans af data i posterne. Det sidste belyses nærmere i det følgende afsnit 2.3.

2.2.10 Delfelter – specielt

danMARC2 har et såkaldt *numerator delfelt* - *å – der indeholder et tal fra 1 og opefter og anvendes som generel delfeltkode til identifikation af ét felt blandt flere med samme feltnummer eller til sammenkobling af analysefelter. MARC21 har et delfelt \$8 med tilnærmelsesvis samme funktion.

En anden speciel type delfelter i danMARC2 er *verifikationsdelfelterne* *0 (nul), *1 (ettal) og *2. Delfelt *2 bruges i emnedatafelter og indeholder en kode for det anvendte emnedatasystem. Samme delfelt (\$2) findes i MARC21, og det benyttes her på nøjagtig samme måde. De tomme verifikationsdelfelter *0 og *1 er derimod ukendte i MARC21. I stedet har autoritetsposterne her i felt 008 position 39 en étbogstavkode, der angiver, hvilken type institution der er ansvarlig for postens indhold. Koden suppleres normalt med en mere oplysende bibliotekskode i felt 040.

I MARC21 indgår begge de nævnte delfelter - \$2 og \$8 – i et mere udbygget system af såkaldte styredelfelter (control subfields).

Styredelfelterne bruges til at knytte data inden for et givet felt til en bestemt institution eller til data i andre felter. De muligheder, de giver for bl.a. at ejermærke data, må anføres på MARC21s plusside.

2.2.11 Alfabetiseringsangivelse

I en række felter (245, 440, 740 m.fl.) anvender MARC21 lige som det gamle danMARC[1] en alfabetiseringsindikator, dvs. at indikatorens talværdi angiver, hvor mange tegn der skal ignoreres ved alfabetisering i første delfelt fra venstre mod højre. I felt 245 er 2. indikator en sådan alfabetiseringsindikator:

245 04 \$a The plays of Oscar Wilde

I danMARC2 er alfabetiseringsindikatoren erstattet af et alfabetiseringssymbol - □ - der inddateres dér, hvor alfabetiseringen i et givet delfelt skal starte.

Desuden opereres der i danMARC2 med særlige alfabetiseringsdelfelter, fx hvis flere ord skal alfabetiseres som ét ord, eller bogstaver skal sorteres som tal. Et alfabetiseringsdelfelt kendetegnes ved, at delfeltkoden indeholder et stort bogstav (A-Ø), og der skal umiddelbart efter altid komme en delfeltkode med det tilsvarende lille bogstav.

Af de omtalte alfabetiseringsmetoder – alfabetiseringsindikatorer, alfabetiseringssymboler og alfabetiseringsdelfelter – har indtil for nylig kun indikatorerne været kendt i MARC21. I maj 2003 er der imidlertid udsendt meddelelse om indførelsen af alfabetiseringssymboler, der i visse felter kan markere indledende tegn, som skal ignoreres ved sortering¹⁸.

2.2.12 Kodede oplysninger

Koder er et af de områder, hvor der er betydelige forskelle mellem danMARC2 og MARC21. Forskellene går på både anvendelsesområder, definitioner af de enkelte koder og disses værdier. I det følgende opregnes de vigtigste kodefelter i danMARC2 med en kort (og ikke nødvendigvis fuldstændig) beskrivelse af, hvordan MARC21 afviger fra dansk formatpraksis.

Felt 004: Kode for poststatus og posttype

MARC21 kender ikke til hoved-, sektions- og bindposter og har derfor ikke koder for disse. Desuden benytter MARC21 andre koder end danMARC2 for enkeltstående post og analyseposter. Typerne af hjælpeposter er forskellige i de to formater, og det samme er mærkningen af dem.

Felt 005: Søgekoder for musikaler og lydoptagelser

MARC21 har ikke et tilsvarende sæt koder til brug i et specielt felt.

¹⁸ Alfabetiseringssymbolerne indrammer en såkaldt "non-sorting zone", f.eks. {Die }Zeit. Foreløbig tillades de kun i "access point fields and subfields" (100, 110, 111, 222, 240 osv.).

I musikposters felt 008 pos. 18-34 kan der i MARC21 inddateres ét- eller tobogstavkoder for bl.a. 'format of music', 'accompanying matter' og 'literary text for sound recordings', men koderne er ikke sammenlignelige med dem, der anvendes i felt 005 i danMARC2.

Felt 008: Generelle søgekoder

Felt 008 er i MARC21 struktureret helt anderledes end i danMARC2. Det er et længdefast felt med 40 tegnpositioner (ingen delfelter). Positionerne 00-17 og 35-39 er fælles for alle materialetyper, men for de mellemliggende positioner afhænger definitionerne af, hvilken materialetype der er tale om. I danMARC2 kan visse delfelter gentages, men den mulighed foreligger af gode grunde ikke i MARC21. Til gengæld tillader MARC21 at bruge felt 006 som parallelfelt til 008, hvis man ønsker at kode et materiale ud fra flere forskellige synsvinkler.

Udgivelsesstatus og udgivelsesår angives i MARC21 som en streng af et bogstav (kode for 'publication status') og fire eller otte cifre (for henholdsvis 'date 1' og 'date 2'). Ved genoptryk er 'date 1' ikke det første, men det efterfølgende udgivelsesår.

MARC21 benytter et andet sæt koder for udgivelsesland (udgivelsessted) end danMARC2.

Ved en række publikationstyper kan man i MARC21 ikke nøjes med positivt (oftest med talkoden 1) at angive, at der foreligger f.eks. en offentlig publikation, en konferencepublikation el. lign., men skal også negativt – med et 0 (nul) – angive, at der *ikke* gør det.

I danMARC2 kan man have et i princippet ubegrænset antal indholdskoder i gentagne delfelter *d, hvorimod MARC21 kun tillader max. 4 indholdskoder i forskellige tegnpositioner (kun for bøger og elektroniske materialer). Koderne har forskellige værdier i de to formater.

Felt 009: Koder for materialebetegnelse

I MARC21 findes der to sæt af koder for *generelle* materialebetegnelser. Det første sæt bruges i postetikettens position 06 og har primært til formål at bestemme postens type. Der er tale om étbogstavkoder, hvoraf adskillige er sammenfaldende med dem, der kendes fra 009 *a i danMARC2. Det andet sæt findes i felt 007 position 00, hvor koden er det grundlæggende element i en ofte detaljeret beskrivelse i kodet form af det aktuelle materiales fysiske egenskaber. Feltet er ikke obligatorisk og anvendes i LC-praksis kun for visse materialetyper. Koderne i sig selv er i de fleste tilfælde anderledes end dem, der benyttes i danMARC2.

MARC21 kender ikke til koder for *supplerende* materialebetegnelser. Til gengæld kan felt 007 gentages.

Der er til brug i MARC21s felt 007 defineret et betydeligt antal positionsbestemte étbogstavkoder, der kan angive fysiske detaljer ved det beskrevne materiale. De har ikke noget til fælles med danMARC2s *specifikke* materialetypekoder og synes i højere grad at være indrettet på bibliotekstekniske funktioner (f.eks. valg af afspilningsudstyr og opbevaringsforhold)) end på at kunne generere klartekster til søge- og fremvisningsformål.

Felt 041: Sprogkoder

Både i danMARC2 og MARC21 kan koden for hovedsprog i felt 008 *1 suppleres med flere sprogkoder i felt 041. Kun to af de 7 delfelter, der er til rådighed i begge formater, har nogenlunde enslydende definitioner (materialets sprog – sprog i resuméer), men koderne i sig selv er identiske.

2.3 Redundante data i MARC21

En af de ting, der blev lagt vægt på under revisionsarbejdet forud for danMARC2, var, at mængden af redundante data i posterne skulle reduceres mest muligt.

Dette blev bl.a. søgt opnået ved at indføre delfelter til f.eks. forfatter og titel i de notefelter, hvor dette kunne være relevant. Det betød, at man kunne forkorte den gamle formatering:

```
512 00 *a Omslagstitel: Love songs of Lennon & McCartney
745 00 *a Love songs of Lennon & McCartney
```

til:

```
512 00 *i Omslagstitel *t Love songs of Lennon & McCartney
```

I MARC21 er der ikke i nær samme omfang indført specifikke delfelter i notefelterne, og derfor er man her nødt til at bibeholde den mere omstændelige formateringsmåde.

MARC21:

```
110 1# $aIndonesia.$bDepartemen Dalam Negeri. Sektor Khusus Irian Jaya.
245 10 $aLaporan pembangunan lima tahun Irian Barat.
500 ## $aVol. 6-7 has title: Laporan pembangunan lima tahun Irian Jaya.
710 1# $aIndonesia.$bDepartemen Dalam Negeri.$bSektor Khusus Irian Jaya.$tLaporan
pembangunan lima tahun Irian Jaya.
740 0# $aLaporan pembangunan lima tahun Irian Jaya.
```

danMARC2:

```
245 00 *aLaporan pembangunan lima tahun Irian Barat
512 00 *iVol. 6-7 has title*tLaporan pembangunan lima tahun Irian Jaya
710 00 *sIndonesien*cDepartemen Dalam Negeri*cSektor Khusus Irian Jaya
```

Her er der yderligere den regelforskel, at de danske regler ikke længere opererer med forfatter-titel-opslag.

Også de færre delfelter i 245 giver redundante data i MARC21:

MARC21:

245 10 \$aDaftar buku tentang Irian Jaya =\$bA book list on Irian Jaya.
740 0# \$aBook list on Irian Jaya.

danMARC2:

245 00 *aDaftar buku tentang Irian Jaya *p A □book list on Irian Jaya

Det ekstra titelopslag i MARC21 er nødvendigt fordi der ikke er et særligt delfelt til paralleltitler i 245 (og i øvrigt også fordi der ikke er mulighed for at bruge alfabetiseringstegn).

MARC21:

245 14 \$aThe cherry orchard ; \$bUncle Vanya / \$c Anton Chekhov
740 02 \$aUncle Vanya

danMARC2:

245 00 *aThe □cherry orchard*aUncle Vanya *e Anton Chekhov

Her er det ekstra titelopslag nødvendigt fordi 245 *a ikke kan gentages i MARC21

Periodicarelationer giver i MARC21 anledning til såvel en note som til ét eller flere linkfelter med titelopslag:

MARC21:

580 \$aContinues in part: URA real estate statistics series. Potential supply; URA real estate statistics series. Price & rental indices; and: URA real estate statistics series. Stock & occupancy.
780 01 \$tURA real estate statistics series. Potential supply\$x0218-6446\$w(DLC)
95948208\$w(OCOLC)37273422
780 01 \$tURA real estate statistics series. Price & rental indices\$x0218-6446\$w(DLC)
95948209\$w(OCOLC)37273441
780 01 \$tURA real estate statistics series. Stock & occupancy\$x0218-6446\$w(DLC)
95948210\$w(OCOLC)37273452

danMARC2:

860 40 *tURA real estate statistics series*oPotential supply*z0218-6446*tURA real estate statistics series*oPrice & rental indices*z0218-6446*tURA real estate statistics series*oStock & occupancy*z0218-6446

I danMARC2 fungerer periodicarelationsfelter både som note og opslag og den indledende tekst kan maskingenereres ud fra værdien af 1. indikator.

I de danske regler og danMARC2 har vi forladt de særlige opslag på personlige og korporative serieforfatterere. Det har man ikke i AACR2 og MARC21.

MARC21:

100 10 \$aDarnell, Jack.

490 10 \$aEdible wild plants of the planet earth

800 10 \$aDarnell, Jack.\$tEdible wild plants of the planet earth

110 10 \$aUnited States.\$bArmy map service.

490 10 \$aSpecial Africa series,\$vno. 12

810 10 \$aUnited States.\$bArmy map service.\$tSpecial Africa series,\$vno.12

danMARC2:

100 00 *aDarnell*h Jack440 00 *aEdible wild plants of the planet earth

440 00 *aSpecial Africa series*vno. 12

710 00 *sUSA*cArmy map service

2.4 Musikværker

Ved udarbejdelsen af 1998-udgaven af de danske Katalogiseringsregler var det et krav, at reglerne for musikværker også skulle kunne anvendes af folkebibliotekerne. Som bekendt var dette ikke tilfældet med den første udgave af de nye regler baseret på AACR2. Midlet til at opnå dette var formatmæssige løsninger, der kunne accepteres af alle parter, og som samtidig sikrede, at de bibliografiske beskrivelsesregler (dvs. de regler, der var relevante for felterne 245-440 samt de fleste notefelter) var fælles.

De mest markante formatmæssige løsninger var: felt 239 ("standardtitel" for musikværker efter folkebiblioteksstandard) overfor felt 240 (uniform titel). Da brugen af uniforme titler er valgfri, blev modellen med både 239/240 og 739/740 accepteret. Som et led i den generelle indsats for at fjerne redundans i inddateringen indførtes endvidere - specielt til glæde for musikformateringen – de nye titeldelfelter *u (markant undertitel) og *v (uddragstitel), hvorved mange ekstraopslag i posterne blev overflødige. Endelig videreførtes i danMARC2 muligheden for at maskingenerere indholdsnoter ud fra analytiske felter (531+770/780/795) – igen en facilitet, som specielt i musikformateringen har kunnet reducere den datamængde, der skulle inddateres.

Ved en overgang til (ren) AACR2 og MARC21 vil ovennævnte muligheder/modeller umiddelbart falde væk.

Det skal for en ordens skyld også nævnes, at der – set i bakspejlet – blev gået lidt for hårdt til værks i iveren efter at undgå redundans, idet en del af de kodede oplysninger, der blev fjernet i danMARC2 som værende uinteressante og/eller redundante, savnes i dag til søge- eller statistikformål.¹⁹ Alle disse kodede oplysninger findes stadig i MARC21.

2.5 Flerbindsværker

Emnet flerbindsværker er her taget ud til særskilt behandling, bl.a. fordi det har været diskuteret ivrigt i både Sverige og England i forbindelse med disse landes overgang til MARC21.

2.5.1 Formateringsmetoder i danMARC2

Kapitel 13 af Katalogiseringsregler og Bibliografisk Standard for Danske Biblioteker, 2. del (1998), anviser to forskellige metoder til formatering af oplysninger om flerbindsværker:

Formateringsmetode 1: Selvstændige registreringer af de enkelte niveauer²⁰, i egne bibliografiske poster

Oplysninger, der er fælles for hele værket, anbringes i en såkaldt hovedpost. For hvert bind oprettes samtidig en bindpost med de oplysninger, der er specifikke for det pågældende bind. I mere komplicerede tilfælde kan der også oprettes sektionsposter, som dækker grupper af bind inden for flerbindsværket.

Hovedpost, sektionsposter og bindposter knyttes sammen i en hierarkisk struktur ved hjælp af lænkningsfelter, der indeholder ID-numrene på de tilknyttede poster. Der er tre sådanne felter til rådighed: felt 015, der peger nedad i hierarkiet, felt 014, der peger opad til niveauet umiddelbart over og felt 013, der peger på det øverste led i hierarkiet, såfremt der er mellemliggende niveauer. Kun felt 014 er obligatorisk.

Kaldes ofte for ”flerniveau-metoden”.

Formateringsmetode 2: Selvstændige registreringer af de enkelte niveauer i én bibliografisk post

¹⁹ Det er koder i 005, der udgik. Se bilag E i ”danMARC2” 2. udgave [<http://www.kat-format.dk/danMARC2/Danmarc2.a9.htm - pgfid=1249955>]

²⁰ Refererer til Katalogiseringsregler 2, 13.6B: ”Beskrivelsen af et flerbindsværk fordeles på to eller flere niveauer. På første niveau anføres kun oplysninger om det samlede materiale. På andet niveau anføres oplysninger om hver enkelt del eller grupper af dele. Hvis oplysningerne på andet niveau drejer sig om grupper af dele, anføres oplysningerne om den enkelte del på tredje niveau”.

De fælles oplysninger anføres som den almindelige beskrivelse af materialet. For hver del eller gruppe af dele oprettes i samme post et felt, der beskriver delen eller gruppen af dele nærmere. Til formålet er defineret to felter: 248 (bindspecifikation) og 247 (sektionsspecifikation). Den afgørende forskel i forhold til metode 1 er, at inddateringsarbejdet resulterer i én og kun én bibliografisk post.

Efter det mest benyttede felt kaldes denne formateringsmetode populært ”248-metoden”. Nu og da omtales den også som ”toniveau-metoden”

Nedenfor ses, hvordan det samme flerbindsværk formateret først efter metode 1 og dernæst efter metode 2 præsenteres i Netpunkt. Vis-formatet er det, der kaldes Detaljeret uden bestil. Det vil for metode 1's vedkommende vise hovedposten plus den aktuelle bindpost, men giver samtidig mulighed for at klikke sig frem til en oversigt over hele værket. I metode 2 præsenteres hele værket på én gang, fordi det er beskrevet i en enkelt post.

Metode 1:

► **Danbib: post 17 af 20 poster** **Markér hele søgesættet**

- P17 **BOG**
Dansk søfarts historie / redaktionskomité: Ole Feldbæk ... [et al.] ; billedredaktion: Kåre Lauring ; grafik og kort: Johs. Frederiksen. - [Kbh.] : Gyldendal, 1997-2001. - 7 bind : ill. (nogle i farver)
ISBN: 87-00-24316-7
Opstilling i folkebiblioteker: [65.909](#)
FAUSTNR: 2 169 318 9
Emne: [søfartshistorie](#) ; [Danmark](#)
DK5: [65.909](#)
Litteraturhenvisninger
- Bind 3 : 1720-1814 : storhandelens tid / Ole Feldbæk. - 1997. - 242 sider**
ISBN: 87-00-24326-4
FAUSTNR: 2 197 293 2
Katalogkoder: DBF199806 SFD199806 DAT199804 DBF SFD DAT
Pris: kr. 388,00 (kun i subscriptions)
[Henvisning til anmeldelser](#)
[Oversigt over hele værket](#)

[Vis forrige](#)

Metode 2:

► **Danbib: post 5 af 27 poster** **Markér hele søgesættet**

- P5 **BOG**
Dansk søfarts historie 1960-2000 / redaktionskomité: Ole Feldbæk ... [et al.]. - København : Gyldendal, 1997-2001. - 7 bd.
ISBN: 8700243167; ISBN: 8700243183; ISBN: 8700243248; ISBN: 8700243264; ISBN: 8700243280; ISBN: 8700243345; ISBN: 8700243361; ISBN: 8700243388
Bd. 1 : indtil 1588 ; Fra stammebåd til skib / Jan Bill ... [et al.]. - 1997
Bd. 2 : Skuder og kompagnier / Ole Degn og Erik Gøbel. - 1997
Bd. 3 : Storhandelens tid / Ole Feldbæk. - 1997
Bd. 4 : Med korn og kul / Anders Monrad Møller. - 1998
Bd. 5 : Sejl og damp : 1870-1920 / Anders Monrad Møller. - 1998
Bd. 6 : Damp og diesel : 1920-1960 / Frank A. Rasmussen, Bent Vedsted Rønne, Hans Chr. Johansen. - 2000
Bd. 7 : Containere og koncentration / Hans Jeppesen, Svend Aage Andersen, Hans Chr. Johansen
Lokal klassifikation: 948.9; Danmarks historie

[Vis næste](#)

Ældre formateringsmetoder

I flerbindsværksposter fra tiden før danMARC2 kan man stadig finde forældede formateringsmetoder repræsenteret:

”Etniveau-metoden”: formateringen foretages i en post, og deskriptive oplysninger om de enkelte bind anføres i noter, specielt felt 530.

”Bibliografi-metoden”: der oprettes en post for hvert bind eller gruppe af bind, indeholdende såvel fællesoplysninger som oplysninger om enkelte bind eller gruppe af bind. Titel på bind eller gruppen af bind anbringes i felt 245 *h.

2.5.2 Formateringsmetoder i MARC21

Der findes ikke i MARC21 en samlet anvisning på, hvorledes flerbindsværker formateres.

I LCs poster er den mest udbredte praksis at beskrive det samlede flerbindsværk i én post og opregne titlerne på de enkelte bind i en indholdsnote (felt 505):

505 0# \$a 1. Oldtiden indtil år 500.--2. Middelalderen, 500-1500.--3. Renæssancen, 1500-tallet.--4. Klassicismen 1600-tallet.--5. Oplysningstiden, 1700-1750.--6. Følsomhedens tid, 1750-1800--7. Romantikken, 1800-1830--8. Realismen, 1830-1860.--9. Naturalismen, 1860-1890.--10. Århundredskiftet, 1890-1920.--11. Mellemløbet, 1920-1945.--12. Efterkrigstiden, 1945-o. 1970. Register.

Fremgangsmåden er i princippet den samme som den gamle étniveau-metode med brug af felt 530, der er omtalt ovenfor.

Der er i felt 505 mulighed for at udskille bl.a. titler og ophavsangivelser i særlige delfelter, men dette ses sjældent praktiseret i posterne for almindelige flerbindsværker.

MARC21 har som tidligere omtalt et antal lænkingsfelter (760-787), men de benyttes normalt ikke til flerbindsværker. Med andre ord har MARC21 ikke noget modstykke til danMARC2s flerniveau-metode.

British Library og LIBRIS har i forbindelse med deres overgang til MARC21 indgående overvejet mulighederne for formatering af flerbindsværker.

British Library er kommet frem til, at der inden for rammerne af MARC21 kan opstilles tre forskellige formateringsmetoder:

- a) Alle titeloplysninger anbringes i felt 245 (bindnummer og bindtitel i henholdsvis \$n og \$p)

245 10 \$a Dansk søfarts historie. \$n Bind 3, \$p 1720-1814, storhandelens tid / \$c redaktionskomité: Ole Feldbæk ; [af] Ole Feldbæk.

- b) Det samlede værk behandles som en monografi, og oplysningerne om de enkelte bind anbringes i en indholdsnote

245 10 \$a Dansk søfarts historie / \$c redaktionskomité: Ole Feldbæk ... [et al].
505 1# \$a - - Bind 3. 1720-1814, storhandelens tid / Ole Feldbæk

- c) Det enkelte bind behandles som en monografi, og oplysninger om det samlede værk anbringes i et seriefelt

245 10 \$a 1720-1814, storhandelens tid / \$c Ole Feldbæk.
440 #0 \$a Dansk søfarts historie ; \$v v. 3.

British Library agter at benytte metode a) og vil forbedre mulighederne for at søge på bindtitlerne ved i vid udstrækning at oprette titelbiindførsler på dem i felt 740. Skønt metode b) er LCs foretrukne, vurderes den som mindre egnet, fordi der ikke er plads til flere vigtige bindspecifikke oplysninger såsom udgavebetegnelse og publiceringsoplysninger. Med metode c) er problemet, at relationerne mellem helhed og enkeltdele bliver mere eller mindre uoverskuelige i fremvisningen.

LIBRIS har ikke valgt enten-eller, men både-og. Lige som hos British Library er metode a) udnævnt til "normalmetoden". Men metode c) – seriemetoden – er den foretrukne, når det gælder katalogisering af "samlede værker". Metode b) bruges derimod kun i undtagelsestilfælde, nemlig ved referenceværker, der ikke er til udlån.

2.6 Specielle problemer ved konvertering fra danMARC2 til MARC21

2.6.1 Data, der er specifikke for Den Danske Nationalbibliografi og dansk bibliotekskatalogisering

I danMARC2 er der en række felter beregnet til data, der hænger nært sammen med produktionen af Den Danske Nationalbibliografi og med særlige danske traditioner for bibliotekskatalogisering. Eksempler på sådanne felter er 032 (Kode for nationalbibliografi eller fagbibliografi), 039 (Søge/opstillingskode for musikoptagelser mv.), 239 (Uniform titel (musikværker) som opstillingselement, praksis for folkebiblioteker), 652 (DK5-klassemærke) og 666 (Kontrolleret DBC-emneord).

Disse felter har, som man kunne vente, ingen dækkende paralleller i MARC21. De alternative løsninger, der umiddelbart foreligger ved en konvertering fra danMARC2 til MARC21, er:

1. Indpasning i eksisterende felter.
F.eks. vil DK5 kunne placeres i felt 084 og DBC-emneordene i felt 650 (det forudsætter i begge tilfælde, at der med LC aftales koder for emneregistreringssystemerne, der kan inddateres som kildeangivelse i delfelt \$2). Men både i felt 084 og 650 er der relativt få delfelter til rådighed. Det vil bl.a. betyde, at de alfabetiske tilføjelser til DK5-klassemærkerne ikke kan få egne delfelter. Der kan heller ikke på delfelniveau skelnes mellem fag- og skønlitterære emneord, hvorfor de sandsynligvis må betragtes som tilhørende hvert sit emneordssystem.

2. Anbringelse i lokalt definerede felter.

Som tidligere nævnt er der et ganske betydeligt antal felter til rådighed for 'local implementation'. Men af andre grunde (hensyn til autoritetskontrol f.eks.) kan det måske være problematisk at henvise data, der traditionelt tillægges stor nationalbibliografisk betydning, til et "lavstatusområde".

3. Anbringelse i særligt 'Foreign MARC information field' (felt 886).

Det er muligt i MARC21 at anbringe et fremmed MARC-felt med alle de oprindelige koder i felt 886, f.eks.: 886 2# \$2 danMARC2 \$a 652 \$b 00 \$m 99.4 \$a Hansen \$h Thorkild \$c f. 1927. Feltet synes dog mest at være beregnet til midlertidig opbevaring under en konverteringsproces, og spørgsmålet er, om aktive data placeret i et sådant felt kan håndteres hensigtsmæssigt i alle bibliotekssystemer.

Den ideelle løsning vil naturligvis være via kontakt til de organer, der står for den løbende revision af MARC21, at få godkendt tilføjelser til formatet af felter og delfelter på områder, der har særlig betydning for dansk biblioteksvæsen. Hvor store chancer specielle danske ønsker har for at blive opfyldt, er umuligt at sige, men processen med fremsættelse af forslag, høringsfaser, godkendelse og implementering må forudses at være temmelig tidkrævende.

2.6.2 Flerbindsværker

Af de muligheder, man kan forestille sig, hvis flerbindsværksposter udformet efter formateringsmetode 1 (hierarkisk struktur af hoved- og bindposter) skal konverteres til MARC21, vil LIBRIS' metode utvivlsomt være en af de mest oplagte. Den går i korthed ud på, at bindposterne konverteres, så resultatet svarer til metode a). Posterne forsynes med et felt 772, der lænker til de gamle hovedposter, der bevares i katalogbasen. Det tidligere benyttede eksempel med bind 3 af Dansk søfarts historie vises her, som det tager sig ud i LIBRIS (det omtalte felt 772 præsenteres i "fullpost"-formatet med den indledende tekst *del av:*):

The screenshot shows the LIBRIS search results for the book 'Dansk søfarts historie. 3, Storhandelens tid : 1720-1814 / Ole Feldbaek'. The page includes navigation links like 'søktjänster', 'info', and 'kontakt'. Below the title, there are links for 'föregående post' and 'nästa post'. The main content area contains detailed bibliographic information: title, author, publisher (Gyldendal), year (1997), page count (300), ISBN (87-00-24326-4), and classification codes (Kda, Prcd-da:k, 656.6(489)). It also lists the subject 'Sjöfartshistoria > Danmark' and the series 'Dansk søfarts historie . København : Gyldendal, 1997-2001'. A link at the bottom points to 'se länkade delar i: Dansk søfarts historie'.

Om flerbindsværksposter efter formateringsmetode 2 ("248-metoden") vil kunne konverteres på samme måde, er mere tvivlsomt, da felt 248 i højere grad afspejler værkets logiske struktur end dets inddeling i fysiske enheder. For disse poster forekommer metode b) at være en mere nærliggende løsning. Men datatab kan ikke udelukkes, da felt 505 i MARC21 kun er beregnet til at rumme titler, bindnumre og ophavsangivelser.

2.7 Konkluderende bemærkninger til Kapitel 2

Hvis vi i Danmark beslutter at opgive det nationale format danMARC2 og benytte MARC21 i stedet, hvilke fordele vil vi da opnå, og hvilke ulemper får vi at trækkes med?

På MARC21s plusside kan anføres:

- der er store ressourcer bag den løbende dokumentation og ajourføring
- der opereres med en datamodel, som trækker en klarere skillelinje mellem forskellige typer af data: bibliografiske data, autoritetsdata og beholdningsdata
- der er flere muligheder for at ejermærke data
- der er andre og på visse punkter mere fleksible muligheder for at etablere links mellem felter og poster

I England og Sverige har et af argumenterne for MARC21 været, at det skulle give en bedre og mere systematisk dækning af ikke-bogligt materiale. På en danMARC2-baggrund har dette argument dog nok kun gyldighed, hvis vi kommer ud i grænseområdet mellem biblioteks- og arkivmateriale.

På MARC21s minusside bør nævnes:

- formatet forudsætter en traditionel opdeling i hoved- og biindførsler
- den mindre specificitet m.h.t. delfelter er ikke optimal for opbygningen af søgeregistre i onlinekataloger
- inddateringen besværliggøres pga. overlappende delfeltkoder og typografiske skilletegn
- for flerbindsværker findes ikke en løsning med hoved- og bindposter svarende til den, der anvendes i Den Danske Nationalbibliografi
- visse data, der er specifikke for Den Danske Nationalbibliografi og dansk biblioteks-katalogisering, kan ikke uden videre placeres i formatet

Kapitel 3

Søgning og søgeveje

Katalogiseringsreglerne har til formål ”at udpege de oplysninger fra et materiale, der skønnes bibliografisk relevante, og gengive dem i en sådan form, at beskrivelsen af et materiale kan anvendes til identifikation af materialet” og ”at strukturere de bibliografiske oplysninger vedrørende de forskellige materialer, så de både kan søges og fremtræde ensartet i katalogen uanset materialernes forskellighed”²¹

De enkelte biblioteker fastlægger selv, hvilke søgninger de vil understøtte i deres system, men for at sikre den størst mulige ensartethed i anvendelse af søgekoder i de forskellige lokalsystemer og fælleskataloger og at sikre størst ensartethed i anvendelsen af søgekoder i de forskellige bibliotekssystemer, så er der udarbejdet nogle retningslinier for søgeveje med titlen ”Praksisregler for Søgeveje. Opsætning af Søgeveje og Udfoldning af Koder under danMARC2”.²²

Praksisreglerne er udarbejdet ud fra de erfaringer, der er gjort i danske biblioteker, og afspejler de behov, der er for søgemuligheder. De felter og specielt de kodefelter, der i dag er søgbare og udfoldede i praksisreglerne, hænger sammen med mulighederne for at opfylde folkebibliotekernes formål om at stille ”bøger, tidsskrifter, lydbøger og andre egnede materialer til rådighed såsom musikbærende materialer og elektroniske informationsressourcer, herunder Internet og multimedier”²³ til rådighed. Folkebibliotekerne også skal bestræbe sig på at stille videogrammer til rådighed. Også forskningsbibliotekerne har stadig flere former for materialer, hvilket stiller øgede krav til søgemulighederne.

Muligheden for at lave præcise og differentierede søgeveje har stor betydning for onlinekatalogernes funktionalitet. Søgbarheden afhænger af mange ting, hvor der her kun bliver behandlet de forhold, der har med formatet og reglerne for den bibliografiske beskrivelse at gøre. Andre væsentlige ting er det anvendte bibliotekssystem, brugergrænsefladen og omfanget af den bibliografiske beskrivelse. Mange biblioteker udvikler i dag en række services, der fra andre brugergrænseflader end det traditionelle bibliotekskatalog tillader søgninger ned i den bibliografiske base, f.eks. i forbindelse med elektroniske litteraturlister, forskernes hjemmesider o.lign.

Hvis man skal stille disse forskelligartede materialer til rådighed, skal der også være mulighed for at registrere og søge disse i deres mangfoldighed, samt konkret på de enkelte materialetyper. I Danmark har vi valgt at beskrive de fleste af disse materialer i det bibliografiske format danMARC2. I indledningen til danMARC2 står der, at ”katalogiseringsreglerne omfatter nu alle biblioteksmaterialer”. Som hovedregel er det stadig gældende. I dag registreres nogle netressourcer dog i et Dublin Core format.²⁴

²¹ ”Katalogiseringsregler og Bibliografisk Standard for Danske Biblioteker” 2 del 1998 s.9

²² Ligger elektronisk på biblioteksstyrelsens hjemmeside inkl. senere rettelser

²³ Lov 2000-05-17 nr.340

²⁴ Se også publikationen ”Metadatakataloger” 2003 <http://www.bs.dk/publikationer2.ihtml?id=2807>

3.1 Praksisreglerne

Praksisreglerne for søgeveje er lavet for at sikre størst mulig ensartethed i anvendelsen af søgekoder i de forskellige lokalsystemer og fælleskataloger.

Søgekoderne er opbyggede i et hierarki, hvor en overordnet kode mindst indeholder de felter, som er i de underordnede koder.

Koderne er dels enkeltordssøgekoder og langordssøgekoder.

Hovedprincippet i reglerne er, at hvis de nævnte søgekoder bruges, skal de betyde det anførte - og hvis der laves søgbarhed som anført, skal de nævnte søgekoder bruges.

Med praksisreglerne som udgangspunkt er der lavet en dansk definition af bibliografiske attributter i forhold til Z39.50 (danZIG-profilen)²⁵

Praksisreglerne definerer søgekodenavne og søgekodeindhold og søgestrengene som en meget stor vifte, der retter sig mod såvel brede som meget specifikke søgebehov. De bygger på de danske Katalogiseringsregler og danMARC2-felterne. Det enkelte bibliotek udvælger de for dette bibliotek relevante søgekoder og implementerer disse. Derudover har de enkelte biblioteker en række søgekoder, der er rettet mod deres primære brugere og bestemt af de materialer, som de tilbyder deres brugere.

Søgbarheden i fremtiden bliver afhængig af, om danMARC2 erstattes af MARC21 som nationalt valgt format, eller om nogle biblioteker overgår til MARC21 (og AACR2), medens det danske format dvs. det, der anvendes til DanBib, i folkebibliotekerne og i Nationalbibliografien stadig er danMARC2.

Ved sammenligning af ”Praksisregler for søgeveje” med de to formater er konklusionen, at det er meget få søgekoder, der overhovedet ikke kan bruges ved MARC21, fordi felterne ikke eksisterer. Der er nogle søgekoder, der vil have samme funktionalitet. Tilbage bliver et stort antal søgekoder, hvor der kræves justeringer og hvor man bør gå længere ned i en sammenligning af katalogiseringsreglerne og AACR2 for at lave en tilbundsående vurdering.²⁶ Som det fremgår af den systematiske gennemgang i bilaget, så vil det mange steder være påkrævet, at indholdet af søgekoderne skal omdefineres.

Det forhold, at data ikke formateres så specifikt i felter og delfelter i MARC21 som i danMARC2, har betydning for arbejdet med at opsætte søgeveje i systemerne.

Denne opsætning vil i nogle sammenhænge være systemleverandørernes arbejde. På flere biblioteker foretager bibliotekarerne og de IT-ansvarlige selv meget af dette arbejde. Vurderingen fra dem, der har praktisk erfaring med opsætning af søgeveje, tyder på, at det i dag er rimeligt nemt at gøre på grund af den klare adskillelse i felter og delfelter og den klare definition af, hvad felterne bruges til.

²⁵ På Fabita's hjemmeside ligger indlæg af Bodil Dalgaard-Møller med sammenligning af BIB1 koder i danZIG og OCLC, og eksempler på anvendelse ved søgning på kodefelterne i MARC21-poster fra Library of Congress som DBC p.t. ikke konverterer til DanMARC2 ved indlæggelse i DanBib [<http://grupper.bf.dk/fabita/formater.htm>]

²⁶ Se bilag 2, hvor hver enkelt søgekode er gennemgået.

3.2 Nogle af de søgeveje, der vil være problemer med

For emneord er mulighederne ikke tilstede for at lave søgeveje med samme funktionalitet i MARC21 som vi i dag kender fra danMARC2, men nogle søgeveje vil kunne skabes ud fra de løsninger, som der skal laves omkring placeringen af danske emneord, DK5 og DBC emneord i MARC21

Tilsvarende gælder klassifikation, hvor søgemulighederne afhænger af, hvilken løsning der vælges for DK5.

Der er i danMARC2 er et meget mere udfoldet system af URL-felter end i MARC21 og dermed også mulighed for at søge med koden ww i mange flere felter, end det vil være muligt i MARC21.

I danMARC2 har vi en meget udfoldet kodning for materialebetegnelser bl.a. også delfelt 009*b til supplerende materialebetegnelser og 009*h til supplerende specifik materialebetegnelse. Der findes ikke koder for supplerende materialebetegnelse i MARC21.

Søgekoderne for musikalier og lydoptagelser, dvs. søgning af de udfoldede koder fra felterne 005, 008, 009 og 300*e, giver problemer. 005, 008*n, 009*b og 009*h har ikke nogle modsvarende delfelter i MARC21.

Delfelt 300*e, der indeholder tekniske oplysninger som f.eks. game boy, pdf, play station, har ikke nogen parallel i MARC21, og der kan derfor ikke gives samme søgefaciliteter som i danMARC2..

3.4 Konklusion på kapitel 3

Praksisreglerne er knyttede til danMARC2. Ved transformation fra danMARC2 til MARC21 er der nogle af de søgninger, der er definerede i Praksisreglerne, der ikke vil kunne defineres.

Kapitel 4

Nationalbibliografiske poster

Den Danske Nationalbibliografi er en bibliografi over alle materialer, der publiceres i Danmark. Den løbende Danske Nationalbibliografi er fordelt på en række materialespecifikke dele. Fra 1999 indeholder Den Danske Nationalbibliografi også netpublikationer og elektroniske materialer. Den Danske Nationalbibliografi produceres af Det Kongelige Bibliotek og DBC.

Nationalbibliografiaftalen bygger på vægtede registreringer for de forskellige former for materialer.

Vores vurdering er, at inddateringen i MARC21 er lidt mere ressourcekrævende end i danMARC2, da der er længdefaste felter, typografiske skilletegn skal inddateres og der er flere data, der skal gentages.

Der findes ikke felter i MARC21 til alle nationalbibliografiske data. I kapitel 2.2.5 har vi omtalt en række data, som er specifikke for den danske nationalbibliografi og som ikke har paralleller i MARC21. Det er felterne 032, 039, 239, 652 og 666. I bilag 1 tillæg C findes en samlet opsummering af problemerne ved konvertering fra danMARC2 til MARC21. Der er problemer ved konvertering af en række felter og delfelter, som vi betragter som væsentlige, f.eks i felterne 005, 009, 041 og 6xx felterne.

De nationalbibliografiske poster anvendes til administration af biblioteksafgiften. Her anvendes specifikt sondringen mellem primære og sekundære forfattere i danMARC2 (245*e og 245*f). Denne sondring findes ikke i MARC21, hvorfor en overgang til MARC21 forudsætter en ændring af biblioteksafgiftlovgivningen.²⁷

Projektgruppen mener, at en overgang til MARC21 vil betyde, at udvalget af nationalbibliografiske data skal gennemgås og vurderes, inden der kan ske en revidering og genforhandling af nationalbibliografiaftalen.

²⁷ ”Bekendtgørelse 2003-02-19 nr. 106 om biblioteksafgift” §9 og §19

Kapitel 5

Det fremtidige danske fælles format?

Projektgruppen har haft til opgave at udarbejde et beslutningsgrundlag for en anbefaling af, om det er ønskeligt i det danske biblioteksvæsen som valgt dansk format at fastholde et nationalt format – danMARC2 – eller overgå til et internationalt format –MARC21.

Vi har i arbejdet valgt danMARC2 som udgangspunkt og set på, hvad en overgang til MARC21 vil betyde i forhold til de muligheder og den praksis, som vi i dag har i Danmark.

Vores arbejde har ført os ned i mange detaljer og overvejelser, som tydeligst fremgår af kapitel 2 ”danMARC2 overfor MARC21”, af bilag 1 ”danMARC2 og MARC21 – Felt for felt-sammenligning mellem de to formater” og af bilag 2 ”Hvad sker der med Praksisreglernes søgeveje ved en konvertering til MARC21”. I selve redegørelsen har vi alene trukket nogle hovedlinier op. Det er i bilag 1 og bilag 2, at læserne af denne redegørelse skal søge deres endelige vurdering af, om vores tolkning er rimelig.

Med baggrund i vores arbejde har vi sammenfattet nedenstående 3 scenarier, som vi mene tegner sig for den umiddelbare fremtid omkring valg af nationalt dansk format. Den umiddelbare fremtid skal her forstås som en periode på ca.10 år. Når vi ikke vover at se længere frem, skyldes det, at der specielt i USA er en begyndende diskussion af MARC-formatets fremtid. Denne diskussion drejer sig først og fremmest om MARC21, der, som det fremgår af kapitel 2 og specielt bilag 1, er meget præget af udgangspunktet i de trykte kataloger. Ved udarbejdelsen af danMARC2 var det et mål, at dette format skulle rettes mod kravene til onlinekatalogerne. Der er derfor i danMARC2 taget højde for nogle af de kritikpunkter, der nu rettes mod MARC21. Ud over diskussionen om MARC som fremtidigt format for bibliografiske poster forventer vi, at den erklærede målsætning om at arbejde med Functional Requirements for Bibliographic Records (FRBR) vil betyde, at der kommer ønsker om væsentlige ændringer i format og regelsæt. Disse ændringer er i dag uforudsigelige, men kan betyde, at der vil ske et brud med brugen af MARC som format til bibliografisk registrering.

5.1 3 scenarier omkring danMARC2 / MARC21 som fælles dansk standard

Vi mener at der er 3 mulige scenarier:

- danMARC2 bevares som fælles dansk format
- alle overgår til MARC21 som fælles format
- danMARC2 bevares som det primære danske format, men nogle forskningsbiblioteker overgår til MARC21

5.1.1 Scenario 1: danMARC2 bevares som fælles dansk format.

Siden vedtagelsen af danMARC2 har Nationalbibliografien og det samlede danske biblioteksvæsen haft ét fælles dansk format. For forskningsbibliotekerne er der alene krav om, at de kan levere poster til fælleskatalogen i danMARC2.

Hvis danMARC2 bevares som fællesformat vil katalogiserings- og formatsituationen være uændret. Nationalbibliografien skal ikke ændres. Folke- og forskningsbibliotekerne²⁸ vil kunne fortsætte deres arbejde som hidtil. Bibliotekerne skal ikke igennem nogen omstillingsproces.

Genbrug af MARC21 poster i danMARC2 kan fortsætte som nu. MARC21-poster fra LC kan hentes i danMARC2. Det vil også være tilfældet, når BNB går over til MARC21 og på et lidt senere tidspunkt også for norske og svenske poster²⁹. Derudover er det også muligt gennem DBC at få konverteret alle øvrige udenlandske MARC21-poster, der hentes ind til genbrug.

Ulemperne ved at bevare danMARC2 kender vi allerede i dag. De biblioteker, som genbruger MARC21 poster fra andre kilder end Netpunkt, skal selv konvertere disse poster, og nogle af de udenlandske bibliotekssystemer, som findes i danske biblioteker i dag, har problemer med at håndtere danMARC2-poster.

Yderligere ulemper kan forudses, hvis et automatisk genbrug af poster bliver almindeligt. Genbrug foregår i dag mest i forbindelse med katalogisering, dvs. i en situation, hvor den importerede post gennemses og tilrettes efter dansk katalogiseringspraksis. Hvis der er ønske om genbrug uden tilretning, vil forskelle i katalogiseringsregler kunne betyde forskelle i benyttelsen af de enkelte felter og udformningen af dem. At kunne genbruge uden tilretning kan blive et oftere forekommende ønske, specielt omkring elektronisk materiale, hvor det enkelte bibliotek ikke har brug for at tilføje egne oplysninger som f.eks. placering og ikke har ønske om at berige posten med danske emneord.

Da de nationale standarder danMARC2 og ”Katalogiseringsregler og Bibliografisk Standard for Danske Biblioteker” bevares, skal disse over tid vedligeholdes, og ændringerne implementeres i de danske biblioteks-baser. Det blev besluttet ved overgangen til danMARC2, at alle ændringer i disse to nationale standarder så vidt muligt skal lægge sig op ad AACR2 og MARC21.

Opsummering scenario 1:

1. danMARC2 giver dårligere mulighed for at udvikle det tekniske internationale samarbejde
2. danMARC2 besværliggør køb af de udenlandske bibliotekssystemer, der ikke umiddelbart supporterer danMARC2 og de danske Katalogiseringsregler
3. ibrugtagning af nye versioner og nye faciliteter i MARC21-understøttede bibliotekssystemer kan blive forsinket, når den primære version skal tilpasses danMARC2
4. danMARC2 er et format udviklet til onlinekatalogen og til minimering af redundans
5. danMARC2 kræver ved genbrug af MARC21-poster ressourceforbrug til konvertering og til lokale tilretninger på grund af manglende umiddelbar udvekslingsmulighed

²⁸ For præcisering af begreberne folke- og forskningsbiblioteker se Indledning note 1.

²⁹ Ud over MARC21poster kan der fra netpunkt hentes tyske poster konverteret til danMARC2.

6. danMARC2 kræver anvendelse af de danske Katalogiseringsregler
7. der vil være ressourceforbrug til vedligeholdelse af de danske Katalogiseringsregler
8. der vil være ressourceforbrug til vedligeholdelse af danMARC2
9. danske katalogiseringsregler og et dansk format giver mulighed for at sproget dansk opretholdes som arbejdssprog. (AACR2-håndbøger er på engelsk)
10. ændringer i danske katalogiseringsregler og et dansk format bestemmes nationalt i Danmark, hvilket giver mulighed for en hurtig omstilling, og deraf afledte nødvendige ændringer af regler og format, når udviklingen gør det påkrævet. Dermed er sikret en hurtig reaktionstid til fordel for brugerne
11. danMARC2 er mere udviklet med hensyn til formatering af musik, musikaler og lydoptagelser
12. danMARC2 er – som MARC21 – nok en kortsigtet løsning

5.1.2 Scenario 2: Alle overgår til MARC21 som fælles nationalt format.

MARC21 er et indholdsformat. Derfor vil en beslutning om, at MARC21 skal være fællesformat, betyde, at der skal skiftes katalogiseringsregler til AACR2. AACR2 tager ikke hensyn til etableret dansk katalogiseringstradition, hvorfor det katalogiserende personale skal oplæres i katalogisering efter AACR2. Der skal tages stilling til, om format og katalogiseringsregler skal foreligge i dansk oversættelse eller arbejdssproget ved katalogisering skal være engelsk. Vælges engelsk som arbejdssprog, kan både format og katalogiseringsregler vedligeholdes uden anvendelse af danske ressourcer. Det bliver vanskeligere at få indflydelse på standardernes udvikling

Alle de danMARC2-formaterede poster skal konverteres. Søgeveje og præsenteringsformater skal tilrettes til det nye format og de nye katalogiseringsregler. Erfaringerne fra overgangen fra danMARC til danMARC2 viser, at det er en omfattende og langvarig proces, så fordelene vil først slå igennem på længere sigt.

MARC21 er mere indrettet efter fastformskatalogernes behov end danMARC2, som er revideret til brug i onlinekataloger. Typografiske skilletegn skal inddateres. Det forhold, at MARC21 er et mindre fleksibelt format, kan påvirke registerdannelserne i systemerne og dermed søgevejene og påvirke præsenteringsmulighederne i bibliotekssystemerne.

danMARC2's håndtering af registrering af flerbindsværker (hoved- og bindposter) og af registrering på musikområdet kan ikke umiddelbart overføres til MARC21. Der skal findes en løsning på, hvordan registreringen af danske emnedata skal ske.

Fordelene ved at overgå til MARC21 skal søges i en forventning om, at der bliver mindre tilretning af genbrugte poster, og at det bliver muligt at genbruge poster fra andre kilder end Netpunkt,

ligesom en overgang vil betyde, at de udenlandske bibliotekssystemer ikke skal tilrettes til et specielt dansk format.

Opsummering scenario 2:

1. MARC21 giver bedre mulighed for systemintegration og for det internationale tekniske samarbejde ved 'de facto' brug
2. forventning om større og bedre mulighed for genbrug
3. der vil være et ressourceforbrug på at konvertere samtlige danske bibliotekers databaser fra danMARC2 til MARC21. Der er både tale om éngangs konvertering og i en periode en løbende konvertering, da alle ikke kan skifte på én gang.
4. der vil være usikkerhed omkring konverteringens nøjagtighed på grund af anvendelsen af forskellige katalogiseringsregler, der har medført forskellige formateringer
5. der skal ændres katalogiseringsregler til AACR2
6. der vil være et ressourceforbrug på efteruddannelse af bibliotekernes personale i AACR2 og MARC21
7. der vil være et ressourceforbrug enten til oversættelse af format og regler til dansk, hvis arbejdssproget skal være dansk. Hvis format og regler ikke oversættes og vedligeholdes på dansk, vil der eventuelt være et ressourceforbrug på efteruddannelse i sproget engelsk
8. der vil være et ressourceforbrug til ændring af danZIG-profilen på grund af ændrede søgeveje
9. MARC21 tilbyder ikke nogen løsning for flerbindsværker med hoved- og bindposter
10. den særlige folkebibliotekspraksis omkring musik og musikaler understøttes ikke af AACR2 og MARC21
11. Visse data, der er specifikke for den danske nationalbibliografi og dansk katalogisering, kan ikke uden videre placeres i MARC21:
 - DBC-emneord
 - underdelinger af DK5-klassemærker
 - søgekoder og opstillingskoder for børnelitteratur
 - søgekoder, opstillingskoder og standardtitler for lydoptagelser og musikaler
12. de tegnsæt, der er tilknyttet MARC21 kan ikke håndtere @å, der anvendes til at angive bogstavet å med aa som grafisk fremtræden. MARC21 kan derfor ikke anvende gammelt dansk å (aa)
13. Øget ressourceforbrug i forbindelse med inddateringen, der eksempelvis besværliggøres af
 - overlappende delfeltkoder

- typografiske skilletegn skal inddateres
 - samme data skal inddateres flere gange, da MARC21 ikke i nær samme omfang som danMARC2 har indført specifikke delfelter i notefelterne, hvorfor man er nødt til anvende en mere omstændelig formateringsmåde
14. de færre delfelter i MARC21 vil betyde en mindre fleksibel registeroplægning, og giver færre muligheder for at variere præsentationsformaterne
 15. brug af materialetypekoder er i MARC21 indrettet på bibliotekstekniske funktioner, hvor brugen i danMARC2 er mere indrettet på at kunne generere klartekster til søgeformål og fremvisningsformål
 16. MARC21 har flere muligheder for at kode karakteristika, som kan bruges til søgeformål eller statistikformål
 17. MARC21 indeholder ikke koder for supplerende materialebetegnelser
 18. MARC21 er bedre egnet til formatering af kartografiske materialer og dokumentsamlinger
 19. MARC21 bygger via AACR2 på en traditionel opfattelse af hoved- og biindførsler
 20. der vil være et ressourceforbrug i forbindelse med lovændring og omlægning af Biblioteksafgiften, der bygger på Nationalbibliografiens oplysninger om primære og sekundære bidragsydere³⁰ (i MARC21 skelnes ikke imellem felt 245 delfelt e og delfelt f)
 21. der vil være et ressourceforbrug i forbindelse af omlægning af Biblioteksstatistikken.
 22. der vil være et ressourceforbrug til det 'mellemed' i Danmark der bl.a. skal stå for fortolkning af reglerne/formatet, diskussionslister m.m. samt kontakten internationalt
 23. MARC21 er – som danMARC2 – nok en kortsigtet løsning

5.1.3 Scenario 3: danMARC2 bevares som det primære danske format, medens nogle forskningsbiblioteker overgår til MARC21

Det har strengt taget ikke været en del af projektgruppens opgave at se på denne situation, fordi den vil være ensbetydende med opgivelse af tanken om et fælles dansk format. Alligevel har vi fundet det nødvendigt at nævne dette scenario, fordi det i den periode, hvor projektgruppen har arbejdet, var realistisk at regne med den mulighed, at et antal forskningsbiblioteker ville vælge at overgå til MARC21³¹. Tilskyndelsen hertil ligger for disse biblioteker i, at det bliver muligt at genbruge MARC21-poster fra andre kilder end Netpunkt uden konvertering, og at de får en større frihed i valg

³⁰ ”Bekendtgørelse 2003-02-19 nr. 106 om biblioteksafgift” §9 og §19

³¹ Forskningsbibliotekernes Chefkollegium (FC) havde iværksat en undersøgelse, som skulle belyse de forskellige forhold og konsekvenser, hvis MARC21 blev indført på forskningsbibliotekerne. FC har (sep.2003) besluttet ikke på nuværende tidspunkt at tage initiativer mht. MARC21.

af bibliotekssystemer og programmer, da udenlandsk produceret software ikke skal tilpasses et specielt dansk format.

Scenario 3 vil betyde, at der i det danske biblioteksvæsens fælles katalogbaser skal konverteres mere mellem formaterne, end tilfældet er i dag. Og der er vel at mærke ikke tale om en engangsforeteelse, men om en løbende proces. Dette kan ikke undgå at skabe ulemper for fællesskabet, fordi enhver konvertering rummer en risiko for datatab eller anden forringelse af posternes kvalitet. Tilmed kan samme post blive konverteret flere gange, og hver gang kan der ske et datatab. Et specielt problem er det her, at der ved konvertering fra MARC21 til danMARC2 konverteres fra et mindre udfoldet til et mere udfoldet format.

Man kan forestille sig to varianter af scenario 3.

I den *første variant* skifter et antal forskningsbiblioteker til MARC21 så at sige for egen regning og risiko. DanBib arbejder videre med danMARC2, og det vil være et krav fra fællesskabet, at al udveksling af poster med DanBib kan foregå i dette format.

I den *anden variant* bevares danMARC2 som det primære nationale format, som benyttes i det mindste af Nationalbibliografien og af folke- og skolebiblioteker. Men MARC21 anerkendes officielt som et alternativ til danMARC2. Det indebærer, at DanBib påtager sig at udlevere og modtage poster i begge formater og at konvertere imellem dem.

Variant 1 indebærer i princippet ikke noget nyt i forhold til den nuværende situation, hvor forskningsbibliotekerne kan indrette deres lokale katalogsystemer, som de selv ønsker. Nogle biblioteker vil gå over til MARC21 først og fremmest for at kunne importere poster direkte fra udenlandske kilder. De mulige fordele herved skal holdes op imod ressourceforbruget ved at konvertere posterne fra MARC21 til danMARC2, når de senere skal overføres til DanBib, og ved at konvertere poster, der hentes fra DanBib, den modsatte vej. Dette kan, i forbindelse med at de danske katalogiseringsregler og dermed også dansk katalogiseringspraksis bevares i fælleskatalogen, føre til, at de pågældende biblioteker vælger at levere poster katalogiseret på et lavere niveau eller kun at aflevere de mest centrale dele af deres poster.

At danMARC2 er fællessystemets format udelukker ikke, at der kan forekomme problemer omkring søgeveje ved samtidig søgning i flere kataloger, sådan som det i dag er muligt f.eks. i DEF-konceptet.

Variant 2 vil cementere en opdeling af det danske biblioteksvæsen i to sektorer med hver sit sæt standarder på katalogiseringsområdet. Heri ligger også, at det ikke vil være muligt at opretholde fælles praksisregler for søgeveje.

Da variant 2 kun kan realiseres på en meningsfuld måde, hvis et anseligt antal biblioteker viser interesse for MARC21, vil den uden tvivl medføre en noget større konverteringsaktivitet end variant 1. Til gengæld er der udsigt til, at konverteringen bliver af en bedre kvalitet, fordi hovedparten af konverteringerne foregår på ét sted efter centralt vedligeholdte konverteringstabeller.

Opsummering scenario 3:

1. Scenario 3 indebærer, at et vigtigt bindeled i det danske biblioteksvæsen – det fælles format og de fælles katalogiseringsregler – går tabt
2. Scenariet forudsætter gentagen konvertering mellem danMARC2 og MARC21. Dette giver problemer, da det ikke er muligt at beskrive en en-til-en-relation mellem formaterne. Desuden anvendes de to formater sammen med to forskellige regelsæt, hvorfor felter kan optræde i begge formater med samme benævnelse, men med forskellige dataelementer som indhold. Konverteringsproblemerne vil være voksende over tid
3. Problemernes omfang, men ikke deres grundlæggende karakter afhænger af, om det bliver de enkelte biblioteker eller fællesskabet, der skal stå for den nødvendige konvertering mellem de to formater
4. MARC21 bibliotekerne vil ikke kunne leve op til ”Praksisregler for Søgeveje. Opsætning af Søgeveje og Udfoldning af Koder under danMARC2” (Biblioteksstyrelsen 1999)

5.2 Konklusion:

De 2 første scenarier vil det efter vores mening være muligt at få til at fungere i et dansk biblioteksfællesskab. Scenario 3 kan bringes til at fungere, men der er i dette scenario en række problemer, som efter vores vurdering betyder, at det ikke er hensigtsmæssigt at vælge scenario 3 som en vedvarende løsning.

Projektgruppen er opmærksomme på, at vælges en overgang til MARC21 som nationalt valgt format, så vil der i en overgangsperiode være to formater. MARC21 vil være det fælles udvekslingsformat, medens nogle biblioteker stadig vil arbejde med danMARC2 som deres lokale format. Vi forventer, at det i overgangsperioden vil være muligt at udveksle poster med DanBib i både danMARC2 og MARC21, og at DBC vil sikre konverteringen. Da der vil være tale om konvertering fra et mere udfoldet til et mindre udfoldet format, og da situationen er midlertidig, vurderer vi problemerne som overskuelige.

Projektgruppen er af den opfattelse, at bevares den nuværende situation med danMARC2 som fælles dansk format, er det muligt at konvertere fra MARC21 til danMARC2 uden væsentlige datatab. Dette gøres allerede i dag på DBC. Det vil også kunne gøres på de enkelte biblioteker ved genbrug af MARC21 poster fra andre kilder end Netpunkt. Vi vil gøre opmærksom på, at når vi i dag taler om genbrug, så er det genbrug i forbindelse med katalogisering, hvor der finder en efterfølgende tilretning sted også af de konverterede felter. Denne form for genbrug vurderer vi som mulig, stort set uafhængigt af hvilket format der arbejdes med.

Projektgruppen forventer, at der i fremtiden kan være ønske om at genbruge poster uden tilretning. Dette er bl.a. aktuelt i forbindelse med elektroniske materialer, hvor det enkelte bibliotek ikke skal tilføje placeringsoplysninger. Dette stiller større krav til konverteringen, og vi er usikre på, om konvertering uden tilretning kan blive acceptabel nok til at sikre bibliotekskatalogens funktionalitet. Hvis ikke der er tale om genbrug af MARC21-poster, men af bibliografiske poster opbygget i en

anden struktur, kan danMARC2's større opdeling på delfelter gøre genbrug uden tilretning nemmere at håndtere.

Projektgruppen mener, at langt den største del af den grundkatalogisering, der finder sted i Danmark i dag, sker i forbindelse med oprettelse af nationalbibliografiske poster. Disse poster vil skulle produceres, uanset hvilket format der vælges. Vælges MARC21 og AACR2 skal kravene til de nationalbibliografiske poster ændres, således at de kan laves indenfor de nye rammer. Ud fra vores vurdering er grundkatalogisering i MARC21 mere tidskrævende end grundkatalogisering i danMARC2.

En diskussion af format og katalogiseringsregler kan nemt blive meget teknisk. Det er vigtigt for os at påpege, at arbejdet med format og katalogiseringsregler har til formål at give de enkelte biblioteker nogle arbejdsredskaber til betjening af deres brugere. Udviklingen de senere år viser, at der i de danske biblioteker arbejdes med mange andre måder at bruge de bibliografiske oplysninger på end det mere traditionelle bibliotekskatalog, f.eks. elektroniske litteraturlister, samtidig søgning i eget katalog og andre databaser. Det stiller krav til den bibliografiske registrering.

Projektgruppen har den opfattelse, at vi med danMARC2 har et format, der er bedre tilpasset dagens krav til håndtering af bibliografiske data end MARC21. Tilknyttet til danMARC2 har vi nogle meget veludviklede, klare og veldokumenterede katalogiseringsregler, der gør katalogiseringsarbejdet præcist og nemt, og som muliggør nogle meget fleksible muligheder for de enkelte biblioteker med hensyn til at lave brugervenlige søgeveje og brugervenlige fremvisninger. Et skifte til MARC21 vil ikke tilføje væsentlige andre muligheder til katalogiseringsarbejdet og for bedre brugerbetjening.

Det er vigtigt for projektgruppen at påpege, at der i den danske lovgivning³² stilles meget omfattende krav til folkebibliotekernes formål og virksomhed bl.a. omkring hvilke former for materialer, der stilles til rådighed. Hvis dette formål skal opfyldes, så kræver det også, at der er det betjeningsmæssige grundlag til stede, bl.a. i form af katalogoplysninger, der muliggør genfindning, identificering, udvælgelse og lokalisering. Det er projektgruppens opfattelse, at der ikke i det nuværende MARC21 format er helt så store muligheder, som i danMARC2 netop omkring andre former for materialer end de mere traditionelle biblioteksmaterialer.

Projektgruppen mener ikke at have konstateret, at der er væsentlige problemer med danMARC2 og de danske katalogiseringsregler. De er velfungerende, rettet mod brug i onlinekataloger og følger de internationale standarder. Et formatskifte skal derfor søge sin begrundelse udenfor formatet selv, først og fremmest i forventet øget genbrug, bedre muligheder for internationalt samarbejde og mulighed for at vælge mellem flere forskellige bibliotekssystemer. Vi vil tilføje nogle yderligere dimensioner til valg af dansk nationalt format. Der er en teknisk udvikling i gang, der kan komme til at tilbyde andre tekniske løsninger i bibliotekssystemerne og dermed måske også andre ønsker til format. Der er en begyndende diskussion om MARC-formatets fremtid som bibliografisk format. Denne diskussion forventer vi, vil blive kraftigere indenfor det næste 10-år, dels fordi der vil blive udviklet nye teknikker til bibliografisk registrering, og dels fordi FRBR vil slå igennem som standard for krav til bibliografiske posters funktionalitet.

³² "Lov om biblioteksvirksomhed" nr. 340, 2000-05-17, kap.1 §1

Bilag:

Bilag 1: ”danMARC2 og MARC21. Felt for felt-sammenligning mellem de to formater”
Udarbejdet af Henning Midtgaard Hanssen for Biblioteksstyrelsen 2003

Bilag 2: ”Hvad sker der med Praksisreglernes søgeveje ved en konvertering til MARC21?”

Bilag 3: ”Eksempler på poster på samme materiale i danMARC2 og MARC21”